
STENOGRAFISCHE NOTULEN VAN DE PROVINCIERAAD VAN ANTWERPEN

VERGADERING VAN

1 DECEMBER 2023

PROVINCIERAAD VAN ANTWERPEN

VERGADERING VAN 1 DECEMBER 2023

De vergadering wordt geopend te 14.30 uur.

De gouverneur en de provinciegriffier zijn aanwezig.

Tekenden de aanwezigheidslijst:

ANCIAUX Koen
BAKELANTS Ann
BOONEN Nicole
CALUWÉ Ludwig
CLAESSEN Jan
COLSON Mireille
COTTENIE Christ'l
CUYLAERTS Nathalie
DE HAES Jan
DE QUICK Erik
DE WINTER Stefan
DILLEN Koen
FRANÇOIS Catherine
GEYSEN Kris
HELSEN Katleen
JACQUES Ilse
LAUWERS Linda
LEMMENS Luk
PALINCKX Koen
SCHOOFs Louis
SOHIER Rudy
STEVENS Lili
TALHAOUI Fauzaya
VALKENIERS Bruno
VAN DIJCK Jan
VAN HAUTEGHEM Marleen
VAN RANSBEECK Brend
VANDENDRIESSCHE Diederik
VERHAERT Inga
VERHAEVEN Eddy
WECKHUYSEN Wendy

Verontschuldigd:

DANEELS Tobias
GYS Seppe
VAN DIENDEREN Ilse
VERMEIREN Hilde
VRANCKEN Isabelle

De raad is bijeen in openbare vergadering.

OPENBARE VERGADERING

GRIFFIE

Departement Mens, Communicatie en Organisatie

De leden van de provincieraad

datum 14 november 2023
kenmerk Sharepoint>griffie>provincieraad>zittingen>2023
contactpersoon Veerle Vervloesem | T 03 240 54 28
veerle.vervloesem@provincieantwerpen.be
onderwerp Provincieraad

Mevrouw
Mijnheer

Bij toepassing van artikel 7 van het provinciedecreet heb ik beslist om de provincieraad bijeen te roepen in december 2023 op de volgende data:

- vrijdag 1 december 2023 om 14.30 uur (Openingsrede van de Gouverneur);
- dinsdag 5 december 2023 om 14.00 uur;
- woensdag 6 december 2023 om 14.00 uur;
- donderdag 7 december 2023 om 14.00 uur.

U wordt uitgenodigd deze vergadering bij te wonen. De vergadering heeft plaats in de provincieraadszaal, Kon. Elisabethlei 22 te 2018 Antwerpen.

Als bijlage stuur ik u de agenda van de zitting van 1 december 2023, die wordt voortgezet op 5, 6 en 7 december 2023.

Met vriendelijke groeten

De voorzitter

Kris Geysen

PROVINCIERAAD VAN ANTWERPEN

VERGADERING VAN 1 DECEMBER 2023

Agenda

OPENBARE VERGADERING

0. Provinciale overheid

- 0/1 Aanpassing meerjarenplan 2020-2025 (boekjaar 2023 – maand december). Vaststelling kredieten 2024. Advies van het Rekenhof. Kennisname.

1. Ruimte, Onderwijs en Mobiliteit

- 1/1 APB Provinciaal Vormingscentrum Malle. Meerjarenplan 2020-2025 en kredieten 2024. Goedkeuring.
- 1/2 APB Provinciaal Onderwijs Antwerpen. Meerjarenplan 2020-2025 en kredieten 2024. Goedkeuring.
- 1/3 Provinciaal Onderwijs Vlaanderen. Jaarverslag en -rekening 2022. Kennisname.

2. Economie, streekbeleid en Europa

- 2/1 APB Provinciaal Secretariaat Europese Structuurfondsen. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/2 APB Kamp C. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/3 APB Hooibeekhoeve. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/4 APB Provinciaal Documentatiecentrum Atlas. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/5 APB Gouverneur Kinsbergencentrum. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/6 APB Havencentrum. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/7 EVAP Proefbedrijf Plumveehouderij VZW. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 2/8 Provinciale initiatieven. Het GielsBos vzw. Jaarverslag 2022. Kennisname.

3. Leefmilieu, financiën en logistiek

- 3/1 APB Provinciaal Instituut voor Hygiëne. Meerjarenplan 2020-2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 3/2 Aanpassing meerjarenplan 2020-2025 (boekjaar 2023 – maand december). Beleidsrapporten en motivering van de wijzigingen bij de aanpassing van de kredieten. Aanpassing van de dotaties van de

- autonome provinciebedrijven en de extern verzelfstandigde agentschappen privaat met vzw-structuur. Vaststelling van de kredieten 2024. Goedkeuring.
- 3/3 Algemene provinciebelasting. Reglement 2024. Goedkeuring.
- 3/4 Provinciale opcentiemen op de onroerende voorheffing. Reglement 2024. Goedkeuring.
- 3/5 Algemene provinciebelasting op bedrijfsvestigingen. Reglement 2024. Goedkeuring.
- 3/6 APB Campus Vesta. Meerjarenplan 2020-2025 en kredieten 2024. Goedkeuring.

1e bijkomende agenda

- 3/7 Amendement op agendapunt 3.3 - Algemene provinciebelasting. Reglement 2024, ingediend door mevrouw Ann Bakelants.
- 3/8 Amendement op agendapunt 3.5 algemene provinciebelasting op bedrijfsvestigingen, reglement 2024, ingediend door de heer Koen Anciaux

4. Vrije tijd, personeel en ICT

- 4/1 APB Provinciaal Recreatiedomein Zilvermeer. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/2 APB Provinciaal Recreatiedomein De Schorre. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/3 APB Cultuurhuis de Warande. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/4 APB Toerisme Provincie Antwerpen. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/5 EVAP Arboretum Kalmthout vzw. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/6 EVAP Provinciaal Sport- en Recreatiecentrum De Nekker vzw. Meerjarenplan 2020–2025 en kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/7 EVAP Stichting Kempens Landschap SON. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.
- 4/8 EVAP De Lilse Bergen vzw. Meerjarenplan 2020–2025 en Kredieten 2024. Goedkeuring.

5. Moties

6. Interpellaties

7. BESLOTEN VERGADERING

VOORZITTER.- Goedemiddag allemaal. Mag ik vragen aan de dienst protocol de gouverneur uit te nodigen om deze raad te vervoegen en wil de aanwezigen hiervoor rechtstaan alsjeblieft, dank u wel.

Dank u wel, we kunnen terug plaatsnemen.

Dames en heren, de zitting is geopend.

Geachte, dames en heren, graag heet ik alle prominente ere-gedeputeerden en ere-provincieraadsleden en geïnteresseerden van harte welkom op de rede van de gouverneur. Ook jullie, geachte gedeputeerden en raadsleden, van harte welkom op de start van deze budgetbespreking. Vandaag zal onze gouverneur, mevrouw Cathy Berx, haar openingsrede houden zoals dit gebruikelijk is bij de start van de budgetbespreking. De gouverneur zal ons meenemen in de noodplanning, crisisbeheer en maatschappelijke veiligheid in tijden van radicale transitie. Ook dit jaar wil de gouverneur ons niet alleen te woord staan. Samen met een aantal sprekers, die we ook van harte welkom heten, zal ze debatteren over dit onderwerp.

Mevrouw de gouverneur, wij zijn één en al luisterend oor naar de woorden die u ons zal meegeven.

Dank u wel.

Openingsrede van gouverneur Cathy Berx: 'Samen anti-fragiel: noodplanning, crisisbeheer en maatschappelijke veiligheid in tijden van radicale transitie'.

Tijdens de openingsrede van gouverneur Cathy Berx worden begeleidende slides getoond.

Mevrouw BERX, gouverneur.- Dank u wel, voorzitter.

'We moeten plooiën, de natuur wint', aldus Guido Vandenbroucke. Op de vlucht voor het wassende water in Diksmuide verlieten hij en zijn vrouw op 15 november jongstleden hun woning, nadat ze alle meubels op hoogte hadden gezet. Buurman Lieven evacueerde intussen alle dieren van zijn erf. Dat de natuur finaal 'wint', staat buiten kijf. Materiële en menselijke schade moet daarom nog niet ons onontkoombaar en dus gelaten te aanvaarden lot zijn. Dat we, om immense schade te voorkomen, vooral rekening moeten houden met het natuurlijk systeem en meer van de natuur zelf moeten leren, is trouwens één van de rode draden van deze rede.

Samen met eminente coauteurs dacht ik na over drie uitdagende vragen:

Ten eerste: draagt het samen succesvol realiseren van de complexe transitie, zoals een sociaalrechtvaardige klimaat- en energietransitie, het herstel van de biodiversiteit, een landbouwtransitie én een duurzame ruimtelijke transitie als cruciale hefboom om de voorgaande te realiseren, bij tot een daling van het aantal en de ernst van calamiteiten en incidenten én dus tot een dalende nood aan de inzet van het crisisbeheer? Eenvoudiger geformuleerd: als we er samen in slagen om de SDG's duurzaam te realiseren, zijn we dan beter bestand tegen rampen en crises?

Ten tweede: zijn onze noodplanning en crisisbeheer in deze complexe tijden van transitie voldoende wendbaar en veerkrachtig om de vele uitdagingen en crises op een doeltreffende wijze het hoofd te bieden?

En tot slot: of en hoe kunnen wij, hoe kan ook onze provincie groeien en bloeien, niet louter ondanks, maar dankzij de crises en uitdagingen waarop we, in deze tijden van transitie, samen nieuwe antwoorden moeten verbeelden en formuleren? Kortom, of en hoe kan onze samenleving, hoe kan ook onze provincie meer anti-fragiel worden?

Toegegeven, u zal het moeten doen met aanzetten tot antwoorden.

Geachte voorzitter, dames en heren raadsleden, beste gedeputeerden, geachte sprekers, geachte genodigden

U heeft het begrepen, met deze rede wil ik de verbinding maken tussen enerzijds de cyclus over de vier elementen: lucht, aarde (bodem), vuur en water die in essentie ging over het duurzaam herstel van de gebruiks- en omgevingsruimte, en anderzijds de noodplanning en het crisisbeheer. Om vervolgens, samen met de coauteurs, na te denken over onze kwetsbaarheden en mogelijke strategieën om daarmee om te gaan. Dat zal u om meerdere redenen allicht niet verbazen. Na een, achteraf gezien, behoorlijk kortstondige periode van wereldwijde opluchting, euforie en uitbundigheid, en die periode begon met de val van de Berlijnse muur in 1989 en eindigde abrupt op 9/11 met de aanslagen op de WTC-torens in New York, lijkt de wereld in de greep van crises en veel rampspoed.

U kent ze net zo goed als ik: de klimaatverstoringen en de weersextremen die er het gevolg van zijn; het verlies aan biodiversiteit, verstoorde ecosysteemdiensten én ook frustratie over gefnuikte economische ontwikkelingskansen, de terroristische aanslagen, de wereldwijde pandemie, de vertrouwenscrisis in instellingen en wetenschap, de toegenomen polarisatie, nieuwe gewapende conflicten, onze steeds grotere afhankelijkheid van informatie- en communicatietechnologie, het doordrijven van artificiële intelligentie en alle consequenties van dien.

En dan laat ik de zogenaamde zwarte zwanen nog buiten beschouwing: de nog ongekende risico's en mogelijke rampen en incidenten die we nog niet op het netvlies hebben. Kortom, we leven in een tijd van zogenaamde polycrisis: opeenvolgende of met elkaar verbonden crises, waarbij de ene crisis de andere uitlokt of versterkt.

Anderen spreken eerder over een permacrisis, een begrip dat door Collins Dictionary in 2022 niet toevallig tot woord van het jaar werd uitgeroepen. Het wordt gedefinieerd als “an extended period of instability and insecurity, especially resulting from a series of catastrophic events”: “een langdurige periode van instabiliteit en onzekerheid die het gevolg is van een reeks catastrofale gebeurtenissen”.

In de uitmuntende bijdrage van Anne Bergmans: “Van risicomaatschappij naar crisismaatschappij, is er een weg terug?”, leest u er veel meer over. De drie kerngedachten van haar bijdrage wil ik wel met u delen.

Ten eerste. Zonder afbreuk te doen aan de ernst en de impact van voormelde crises, zien we een evolutie om elke ongemakkelijke, ongewenste, niet of niet exact voorspelde situatie al snel te beschouwen als een crisis.

Ten tweede. Om als samenleving klaar te zijn voor de volgende grote crisis moeten we ervoor zorgen dat het dagelijkse leven en werken niet aanvoelen als een permanente crisis. Een veerkrachtig systeem heeft immers buffercapaciteit en ademruimte nodig.

En ten derde. Laten we meer denken vanuit het onzekerheidsperspectief.

Volgens Anne Bergmans kan de grote aandacht voor crisisbeheer ons daarbij zelfs helpen. Expect the unexpected, verwacht het onverwachte, is zowat het adagium van de partners in het crisisbeheer. Die ingesteldheid veronderstelt een groot adaptief en lerend vermogen dat ook in ons dagelijks leven in het algemeen en zeker in het geval van langdurige onverwachte crises bijzonder goed van pas komt.

Het eerste deel van de rede, dames en heren, is integraal gewijd aan de systemische crises die we het tweede decennium van de eenentwintigste eeuw, en dat is nog niet eens halfweg, samen moesten trotseren en aan de evaluatie van het beheer ervan voor zover die al beschikbaar is. Zo gaan Gerd Van Cauwenberghe en Maya Gijselaar, respectievelijk de directeur en zijn adjunct van mijn Federale Dienst Noodplanning, en ikzelf, uitvoerig in op de aanpak van de COVID-pandemie. Het zal u niet verbazen dat we ruim en vooral ook zelfkritisch aandacht besteden aan de zogenaamde Antwerpse golf tijdens de zomer van 2020.

Met de inzichten van achteraf klinken onze conclusies en aanbevelingen mogelijk bedrieglijk eenvoudig: zet maximaal in op transparantie en datadeling, zorg ervoor dat alle burgers steeds toegang hebben tot een bevattelijk beeld van de actuele toestand en biedt zo eenvoudig mogelijke handelingsalternatieven aan zodat mensen zelf de nodige beslissingen kunnen nemen om zichzelf, en al wie hen dierbaar is, maximaal te beschermen.

Veiligheid, vrijheid en streven naar maximale autonomie in verbondenheid, ziedaar de complexe evenwichtsoefening die we naar best vermogen tot een goed, tot een beter einde moeten brengen. Een pandemie, uitbraken van dodelijke infectieziekten veroorzaakt door virussen die zich verspreiden door aerosolen hebben een systemische impact en raken aan alle beleidssectoren en -niveaus. Gelet op de complexe bevoegdheidsverdeling in ons land heeft dat een grote impact op de verantwoordelijkheid van de deelstaten en dus van Vlaanderen.

De vraag aan de Vlaamse overheid luidt daarom: werk met gedegen kennis van noodplanning en crisisbeheer voor elk beleidsdomein de nodige maatregelen uit die zullen gelden of kunnen worden genomen in tijden van pandemie of crisis. Heb daarbij oog voor de federale bevoegdheden en verantwoordelijkheden zoals de federale overheid ook respect moet hebben voor die van de deelstaten.

De oprichting van een Vlaamse reserve-eenheid paraatheid, kortweg REP, niet rip, bestaande uit een vast deel van 10 voltijdse equivalenten en een oproepbaar variabel deel van 300 reservisten waartoe de Vlaamse regering op 10 november besliste, is alvast een cruciale stap. De oproep aan de federale en de Vlaamse overheid luidt: heb vertrouwen in en laat voldoende ruimte voor een goed omkaderde decentrale aanpak, zodat lokale overheden voldoende beoordelingsruimte hebben voor veilig maatwerk. En bovenal: onderschat de bevolking, onderschat de mensen niet. Definieer heldere doelstellingen die we samen moeten halen en reik een handzaam instrument aan dat daarin inzicht biedt: waar staan we nu? Waar moeten we samen geraken? Evolueren we in de goede richting? Hoe houden we het samen vol? En herhaal steeds opnieuw het waarom!

Net als bijvoorbeeld Japan zouden we een volgende pandemie zonder dwingende politieemaatregelen en straffen met zo weinig mogelijk slachtoffers en druk op de zorg moeten kunnen overleven. Geen betere manier om de fundamenten van de democratische rechtstaat en de individuele rechten en vrijheden ook in tijden van pandemie of crisis te garanderen.

In een rede over de even complexe als urgente transitieagenda in een verandering van tijdperk kunnen ook de klimaatuitdagingen en de weersextremen die er het gevolg van zijn niet ontbreken. Op basis van veel nieuw materiaal schrijven kabinetsmedewerker Ben Paulus en ik verder aan dat schier eindeloze verhaal. Misschien wordt op de COP28 in Dubai geschiedenis geschreven! En al blijft cassatie mogelijk, en ik heb ook begrepen dat er in cassatie wordt voorzien, ook het baanbrekend arrest in de klimaatzaak dat gisteren is geveld, schept een nieuwe juridische realiteit.

Wellicht is het ook u opgevallen. De laatste tijd nemen het maatschappelijk ongenoegen en de verontwaardiging over de wereldwijde overheidssteun aan de fossiele brandstofindustrie sterk toe. In Nederland stopte de milieubeweging pas met de bezetting van een belangrijke verkeersas na de formele belofte door de Nederlandse regering om, met massieve steun van de bevolking, die overheidssteun systematisch af te bouwen. Dat is belangrijk, want dat biedt nieuwe kansen voor een sociaalrechtvaardige omslag in het klimaatbeleid. Het zo rigoureuze en sociaal verantwoord mogelijk internaliseren van alle externaliteiten, waardoor de vervuiler echt en consequent betaalt, levert immers veelvoudige winst op. Een correcte doorrekening van alle omgevingskosten, uitstoot van broeikasgassen, impact op de biodiversiteit en gezondheid, stimuleert duurzame innovatie, gaat overproductie en -consumptie en bijgevolg verspilling tegen.

Bovendien beschikt de overheid daardoor over de extra miljarden die nodig zijn om duurzaam te investeren in hernieuwbare energie en energiezuinige renovaties. Als die goed en gericht worden ingezet hoeven in bijzonder de meest kwetsbaren, maar eigenlijk de brede middenklasse, niet langer de speelbal van volatiele energieprijzen te zijn. Onze onafhankelijkheid wordt groter. Duurzame investeringen dragen bovendien bij tot een aantrekkelijk investeringsklimaat. En tot extra werkgelegenheid.

Ziet u een betere manier om 'fin du monde, fin du mois, même combat', de klimaatbeweging, de gele hesjes én onze industrie en economie duurzaam met elkaar te verzoenen? Overigens, ook de democratie zal er wel bij varen!

Met betrekking tot een noodzakelijke klimaatadaptatie verwijzen we, behalve naar het gekende verhaal over meer ruimte voor water, ook naar de blauwdruk van effectieve urgentierespons: het proefschrift dat collega Sigrid Pauwels recent met succes verdedigde aan de Universiteit Antwerpen. Daarin onderbouwt ze juridisch-technisch het pleidooi dat ik de voorbije jaren geregeld in uw raad vertolkte. Een robuuste en effectieve urgentierespons veronderstelt in de eerste plaats een democratisch gelegitimeerd beleidskader dat de doelstellingen en taken, evenals de inhoudelijke prioriteiten van het ruimtelijk beleid op de korte en vooral op de langere termijn, voldoende dwingend vastlegt.

Welke risico's op bijvoorbeeld wateroverlast willen we collectief nog nemen? Hoeveel ruimte voor water respectievelijk natte natuur moeten we realiseren? Hoeveel water mogen we maximaal draineren? Hoeveel gebruiks- en omgevingsruimte willen we ter wille van onze gezondheid en welzijn en ook om nieuwe ontwikkelingskansen te bieden voor de economie, herstellen en/of bijkomend creëren? Idealiter geeft onze decreetgever daar een zo helder mogelijk antwoord op.

Zo zet de decreetgever de beoordelingsvrijheid en taken van de bestuurlijke overheden op scherp, om er een gebiedsgerichte vertaalslag van te maken en/of individuele omgevingsvergunningen al dan niet, of onder strikt gemonitorde en correct gehandhaafde voorwaarden te verlenen. Overigens, Sigrid Pauwels roept ook op om bij elke beleidsbeslissing de zogenaamde klimaatvraag te stellen: leidt een voorgenomen maatregel tot een afname dan wel tot een toename van broeikasgasemissies? Voorts breken we, in het kielzog van zoveel transitiedenkers, een lans voor natuurgebaseerde oplossingen. De natuur is veerkrachtig, anti-fragiel. Hopelijk wordt ze, meer dan nu het geval is, eerder als een te versterken bondgenoot gezien dan als een storende tegenstander. En ja, ook dan moet een weldoordacht pragmatisme mogelijk blijven. Duurzame waardencreatie door onze industrie blijft cruciaal.

Kortom, als we voldoende ruimte geven aan de natuur, kan en mag de natuur winnen, zonder dat we daarom moeten 'plooiën'. Zonder afbreuk te doen aan de ernst van de situatie in de Westhoek bewijst een sterk Antwerps voorbeeld van puike samenwerking hoe het anders en beter kan. Na jaren van zware overlast in Viersel, Broechem en Nijlen, die steevast huizen bedreigde en aanleiding was tot schadeclaims, bundelden onze provincie, VMM en de Vlaamse Waterweg de krachten. Bedreigde woningen werden opgekocht en gesloopt, een oud stort gesaneerd, natuurlijke overstromingsgebieden en meanders hersteld om het water te bufferen. Voorbij lijkt de tijd dat de brandweer van Zandhoven en Ranst, nu zone Rand, met zandzakjes moet uitrijden, mensen en dieren moet ontzetten omdat woningen en stallen onderlopen bij overvloedige regenval. Laat het alvast een inspirerend begin van antwoord op de eerste onderzoeksvraag zijn, al zal het verre van toereikend zijn als er een waterbom echt midden op Antwerpen valt. Dan zal de schade moeilijk te overzien zijn.

Dat het beleidsplan ruimte van onze provincie resoluut kiest voor het vrijwaren van de open ruimte en voor ruimte voor duurzame, want hernieuwbare energie, is alvast hoopgevend. Of, zoals gedeputeerde De Haes het formuleert in Natuur op doktersvoorschrift: "een gezonde geest, in een gezond lichaam, in een gezonde leefomgeving: het zijn de drie maatschappelijke uitdagingen die onderling sterk verbonden zijn. Via biodiversiteit levert onze leefomgeving tal van voordelen voor de menselijke gezondheid". Einde citaat. En bij uitbreiding voor een 'gezonder' klimaat, vroeg ik er graag aan toe.

Last but not least vindt u in het hoofdstuk over het klimaat ook een update van het Vlaams afwegingskader droogte én van het provinciaal Bijzonder Nood- en Interventieplan Wateroverlast.

Omdat Jeroen Windey, Administrateur-Generaal van het Agentschap Binnenlands Bestuur er zo dadelijk uitvoerig op ingaat, laat ik het hoofdstuk over de impact van de Russische invasie in Oekraïne voor Vlaanderen verder onvermeld.

Helaas is de tijd eveneens te kort om stil te staan bij de hoofdstukken over drugs en de bestuurlijke aanpak van ondermijnende criminaliteit. Overigens, op 16 november raakte het wetsvoorstel, het wetsontwerp beter, Bestuurlijke Handhaving, eindelijk in de Kamer gestemd. Ook voor de bijdragen over de kansen en bedreigingen van artificiële intelligentie en de impact van en de mogelijke omgang met fake news, verwijs ik u door naar het boekje dat u zo dadelijk krijgt. Voor een toelichting over de impact van hacking en cybercrime en de nieuwe risico's kunnen we gelukkig wel rekenen op twee eminente sprekers: Vice-Admiraal Wim Robberecht, hoofd van ADIV en Bart Bruelemans, de Resilience officer van de stad Antwerpen.

Crises en transitieën dwingen tot scherpe keuzes op een kantelpunt van toenemende schaarste. Dergelijke urgente keuzes leiden minstens tot de perceptie van winnaars en verliezers. Daarom wijdden Leen De Cuyper en ikzelf ook een hoofdstuk aan polarisatie en verbondenheid. We baseerden ons daarvoor op het fantastische werk van Bart Brandsma: 'Polarisatie. Inzicht in de dynamiek van wij-zij denken'. Ook in het licht van de Russische invasie in Oekraïne en de oorlog tussen Israël en Hamas zijn deze inzichten helaas brandend actueel. Dichter bij huis zijn de inzichten van Brandsma buitengewoon nuttig en relevant, onder meer voor de 'strijd' om schaarse ruimte en gemeenschapsgoederen als gezonde lucht, water en bodem.

Voor een succesvolle aanpak van polarisatie onderscheid Brandsma vier game changers.

Eén. Verander van doelgroep: focus op het stille midden.

Verander van onderwerp: focus niet op de identiteiten van de tegenpolen, maar bijvoorbeeld op een veilige leefomgeving voor wie en wat ons dierbaar is en op duurzame waardencreatie. Focus daarbij vooral op het 'wat' en 'hoe' en zo min mogelijk op het 'wie'.

Verander van positie: tracht vooral te luisteren en wees betrokken vanuit het midden.

Pas de toon aan: moraliseer en oordeel niet, stel vragen en luister, zodat de antagonistische waarachtig erkenning voelen.

En voorts is timing alles. Het maakt ons vooral ook nederig in de complexe conflicten die momenteel elke rede die ons verstand nu ver te boven gaan en ons buitengewoon onzeker maken.

We bevinden ons op een kantelpunt. We leven in een complexe tijd van polycrisis en permacrisis, we maken fundamentele transitieën mee. Dat schuurt, frustreert, maakt angstig en onzeker, is razend spannend en biedt eindeloos veel kansen. Mits we steeds weer duurzame, collectieve-waarde creërende keuzes maken en deze samen consequent uitvoeren, zal de planeet biodiverser, gezonder en vooral ook herbergzamer worden voor de huidige en toekomstige generaties. Dat is de hoop. Dat is de verwachting. Veel van de antwoorden worden bedacht, uitgewerkt, getest, ingezet, toegepast en bijgestuurd. Ook onze economie zou er wel bij varen. Alvorens de resultaten daarvan echt tastbaar zijn, wachten ons hier en elders allicht nog barre tijden. Mogelijk wordt het eerst nog slechter, zoals ook in de Westhoek bleek, alvorens het weer veel beter wordt. En dus rijst de vraag: zijn we, zijn onze noodplanning en crisisbeheer er klaar voor?

In dit tweede deel ga ik uitvoerig in op de ontwikkelingen inzake noodplanning en crisisbeheer. Na de waterbom en de vloedgolf die erop volgde, die meer dan 40 levens eisten en de Vesdervallei zwaar teisterden, gaf minister van Binnenlandse Zaken Annelies Verlinden aan een commissie van deskundigen onder leiding van gouverneur Olivier Schmitz de opdracht om grondige analyse te maken van het crisisbeheer en -management in België. Behalve een grondige analyse verwachtte de minister ook concrete aanbevelingen om het crisisbeheer en -management aan te passen aan de noden van vandaag en morgen. Collega Schmitz was zo vriendelijk om een bijdrage te leveren voor mijn rede van dit jaar. Een korte samenvatting doet helaas veel onrecht aan de waarde van het witboek.

De commissie selecteerde zes hoofdthema's die verder werden uitgewerkt in min of meer concrete fiches: risicocultuur, evolueren, versterken, communiceren, herstellen en tot slot evalueren. Zo beveelt de commissie aan om in alle geleidingen van de samenleving een duurzame

risicocultuur te ontwikkelen. Dit houdt voorts de waarachtige erkenning in van de toegevoegde waarde die burgers kunnen leveren in elke fase van de noodplanning en het crisisbeheer: van risicoanalyse over het acute crisisbeheer en de nazorg tot het herstel. Voorts is er nood aan een consequente nationale strategie ter bevordering van die risicocultuur.

Zonder afbreuk te doen aan de vertrouwde en beproefde backbone van de noodplanning en het crisisbeheer, gebaseerd op de drielagenstructuur (minister van Binnenlandse Zaken, gouverneurs en burgemeesters), dringt de commissie er terecht op aan om dit model verder te ontwikkelen door de integratie van wat ze ‘ongebruikelijke spelers’ noemt. Zo besteedt de commissie terecht veel aandacht aan de noodzakelijke betrokkenheid van de deelstaten bij de noodplanning. Ik refereer aan wat ik er eerder over zei in het luik over de pandemie. Informatie, communicatie en het vertrouwen die ze moeten impliceren en genereren, zijn niet zelden het meest doorslaggevend om de veerkracht van mensen te versterken, om risico's het hoofd te bieden en adequaat te handelen, bijvoorbeeld in het geval van een nakende acute crisis, zoals enkele weken geleden in Diksmuide: zet al uw waardevolle spullen op hoogte, bescherm uw eigendom maximaal met zandzakken of innovatieve alternatieven en zoek tijdig en voor even een veiliger onderkomen bij familie of vrienden. Waarbij de overheid, al dan niet gesteund door vrijwilligers, vooral moet zorgen voor wie extra hulp nodig of geen alternatieven heeft.

Ook aan informatie en communicatie besteedt de commissie terecht veel aandacht. Op dat vlak boekten de respectieve overheden volgens mij al een stevige vooruitgang. Zo zal het u niet ontgaan zijn dat het KMI steeds vroeger en heel gericht waarschuwt voor nakend noodweer, zoals dat exact een maand geleden nog gebeurde kort voor de doortocht van de storm Ciarán, al leidde dat helaas tot twee doden, beter, al vielen er helaas wel twee doden, en meer recent bij de zware wateroverlast, in het bijzonder in de Westhoek.

Dankzij onze intense samenwerking met onder meer het KMI en de Hoogwaterberichten van de RIS, de River Information Services van de Vlaamse Waterweg, kunnen lokale overheden onze diensten noodplanning, bedrijven en particulieren zich beter voorbereiden. Het laat de crisisbeheerders en hulpdiensten toe om prioriteiten beter onderbouwd te bepalen en de juiste maatregelen te nemen om zoveel mogelijk extra schade en ellende te voorkomen. Het tijdig en tijdelijk versterken van dijken, het strategisch goed inzetten van extra pompen, het verdelen van zandzakken en de proactieve evacuatie van bepaalde wijken in Diksmuide zijn er concrete voorbeelden van.

Tot slot gaat de commissie Schmitz ook dieper in op de nazorg en de herstelfase, al zullen ook in de herstelfase vooral de deelstaten aan zet zijn. Mede in uitvoering van de aanbevelingen van de Parlementaire Onderzoekscommissie Terrorisme maken het Nationaal Crisiscentrum en Binnenlandse Zaken werk van het zogenaamde Codificatieproject. Het Codificatieproject beoogt de aanpassing en integratie van alle bestaande wetgeving rond noodplanning en crisisbeheer, waarin bovendien ook de aanbevelingen van de commissie Schmitz maximaal verankerd worden. Voor het eerst bevat de tekst een expliciete verwijzing naar de samenwerking en wederzijdse steun, met respect voor eenieders bevoegdheden, tussen de federale overheid en de deelstaten in tijden van nood en crisis.

Last but not least verankert het wetsontwerp met betrekking tot de noodplanning en crisisbeheer de terechte ambitie en opdracht voor de lokale besturen en gouverneurs om burgers en vrijwilligers maximaal te betrekken bij die integrale keten van de noodplanning en het crisisbeheer. Talloos vele, buitengewoon toegewijde, professionele burgers en vrijwilligers hebben de voorbije crisis inderdaad mee het verschil gemaakt. Ze deden dat op weergaloze wijze. Denk even aan alle helpende handen in de vaccinatiecentra, aan de vrijwilligers van onder meer 1000 Handen en Team Eclairs die meer dan twee jaar lang elk weekend gingen slopen, kuisen en heropbouwen na de overstromingen in de Vesdervallei. En vergeet daarbij ook de vele gastgezinnen en vrijwillige begeleiders van ontheemden uit Oekraïne niet, mede dankzij dewelke Vlaanderen ‘de opvangklus kon klaren’... Kortom, ook vrijwilligers verdienen een duidelijke plek in het crisisbeheer!

Mijn kabinetschef en ik gingen ook met de inzichten van vele transitiedenkers aan de slag. We verbinden die met de nieuwe inzichten over noodplanning en crisisbeheer. De zonecommandant

van Hulpverleningszone Antwerpen schreef over organisatienetwerken in crisisbeheer. Daarin waarschuwt hij vakkundig voor een topdown benadering en een zogenaamde command and control cultuur. Voor het beheer van complexe crisis is er vooral nood aan organisatienetwerken die verbinden en informatie, middelen, activiteiten, competenties van unieke organisaties delen om samen een outcome te realiseren die geen enkele organisatie, dienst of overheid afzonderlijk tot stand kan brengen. Dat veronderstelt veel, waaronder een bijzonder leiderschap om een netwerk te managen en samenwerking en integratie van soevereine partners te stimuleren, zonder 'baas te spelen'.

Laat me andermaal aan de wateroverlast van half november refereren om het te illustreren. Zo hielden alle Hulpverleningszones van de provincie Antwerpen teams voor de Westhoek paraat om mee evacuatie uit te voeren en om hun collega's af te lossen na dagenlange intensieve arbeid. Op 15 november is het oppervlaktereddingsteam van Zone Antwerpen effectief naar de Westhoek vertrokken. Dat nieuwe team is vooral gespecialiseerd in het evacueren van mensen op en over het water. Eveneens op 15 november werd de Nationale Logistieke Hub geactiveerd en konden zandzakken en zo nodig ander materieel vanuit het hele land worden ingebracht. Sinds 2021 is er inderdaad veel geleerd, veel dankzij netwerken die tussen de hulpverleningszones zijn ontstaan, zonder duidelijke sturing.

Onze provinciecommandant, Kolonel van het Vliegwezen, bijna Kolonel van het Vliegwezen, Johan Lenière, zoomt in op een bijzondere vorm van burgerhulp in zijn kadertekst over de rol en taken van de Reserve van Defensie.

In het laatste hoofdstuk, voor de conclusies, behandelen professor doctor Geert Bouckaert van het Instituut voor de Overheid en Diego Galego de urgente vraag waarom en hoe met name overheidsinstellingen zich moeten voorbereiden op wat zij noemen toekomstige systeembevingen. Zij presenteren zes hervormingen gericht op het vermogen van een systeemveerkrachtig bestuur, die ik verwerkte in de slotconclusies. Alvorens ik u die presenteer geef ik eerst heel graag het woord aan Vice-Admiraal Wim Robberecht, hoofd Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid, kortweg ADIV. Hij gaat in op de risico's en bedreigingen en kansen door de bril van Defensie. Nu, meer dan anders, kan en zal hij vrijuit kunnen spreken, want over een goede maand gaat hij met pensioen.

Daarna hoort u Bart Bruelemans, Chief Resilience Officer van de stad Antwerpen, over informatieveiligheid en weerbaarheid. Jeroen Windey, Administrateur-Generaal van het Agentschap Binnenlands Bestuur rondt af met lessen uit de Vlaamse opvangstrategie voor tijdelijk ontheemden uit Oekraïne. Mijnheer Robberecht, u heeft het woord.

Tijdens de toespraak van de heer Robberecht worden begeleidende slides getoond.

De heer ROBBERECHT.- Alvast dank om mij uit te nodigen hier in dit forum. Ik heb de gewoonte om geroepen te worden naar de Wetstraat 16 wanneer er crisissen zijn, om dan de Nationale Veiligheidsraad of de kern toe te spreken. En het is eigenlijk misschien belangrijker dat we elders zouden gaan om eigenlijk dezelfde boodschap daar eens neer te leggen. Ik ga pogen niet in herhaling te vallen met de dingen die de gouverneur reeds gezegd heeft ... en eens kijken of het toestel in een of andere richting de zaak doet ...

Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid en de Staatsveiligheid: twee diensten die regelmatig door mekaar gehaald worden. Efkes to set the records straight, wij kijken naar nationale veiligheidsbelangen die bedreigd worden vanuit het buitenland. Staatsveiligheid doet hetzelfde voor wat betreft het Belgisch grondgebied. Jammer genoeg, vandaag de dag, is het onderscheid van de oorsprong van de bedreiging moeilijker en moeilijker te maken, of dat hij wel vanuit het buitenland begint en zijn effecten hier heeft of andersom. Dus meer en meer neigen ook de twee diensten meer naar mekaar toe om te zorgen dat we geen duplicatie doen eigenlijk rond dezelfde bedreigingen.

Laten we beginnen met de risico's en de risico's zijn voor ons eigenlijk heel erg vanuit één hoek te synthetiseren en dat is de hyper geconnecteerde wereld waarin we vandaag leven. We vinden het allemaal normaal. Ik heb gisteren nog maar zitten struikelen om mijn Itsme-account over te zetten van een gsm naar een andere en ik had daar dan ook de nodige steun voor nodig. En door wat voor een hel dat je moet gaan om eigenlijk, als bescherming van de privacy, dat men zeker wou weten dat ik het was die communiceerde met die helpdesk, al was het maar om dat te gaan regelen. Maar het is dus een feit, we zijn economisch, bestuurlijk, maatschappelijk hyper geconnecteerd. Geen probleem. Straks komen de bedreigingen. Maar cybercrime neemt dus nu een elan waar we achterover van vallen.

En we zien regelmatig het hoofdstuk ransomware komen en dan is een bedrijf soms al opgelucht als de ransomware periode achter de rug is. Maar we staan veel te weinig stil bij het feit dat er een achterdeur ergens is geopend en dat men binnen zit in onze systemen. En men activeert het maar wanneer het hun uitkomt. En wij beseffen niet dat de deur open stond. En dan kom je dus bij spionage. Of het nu economische spionage, bestuurlijke spionage of maatschappelijke spionage is: privacy, vergeet het, dat bestaat niet meer. Als je kijkt wat vandaag de technologie over individuen weet, dan weet men overal ter wereld hoe jij u gedraagt indien je deelneemt aan de geconnecteerde wereld. En het is maar een kleine stap van spionage naar sabotage. En sabotage creëert crisissen en lanceert noodplanningen.

Mevrouw de gouverneur heeft het uitgebreid gehad over de transities, de transities naar het nieuwe normaal, want het oude normaal zal nooit meer terugkomen. De onzekerheden werden benoemd, sommigen uitvoerig, sommigen iets korter, dus ik ga ze niet herhalen, noch voor het klimaat, noch voor de pandemie, noch voor de migratie, zeker niet voor wat betreft waar we vroeger conflicten in het buitenland hadden. Vandaag de dag hebben we carrement oorlog aan onze drempel. En de energie is ook zo één van die crisissen die we uiteindelijk vorige winter met de energieprijzen eigenlijk doorgemaakt hebben. En ik zeg het nieuwe normaal, want het oude normaal zal ook nooit meer terugkomen. We hebben een diverse maatschappij en de maatschappij waarin ik opgegroeid ben in mijn lagere schoolperiode is nooit meer te vergelijken als we vandaag naar de scholen zouden gaan en kijken hoe dat de studenten uiteindelijk de maatschappij van de jeugd uitmaken.

Dus dit is de samenvatting van wat wij als de risico's die op ons afkomen en hoe vertaalt zich dat in concrete bedreigingen? En daar heb ik twee projecties over. De traditionele bril waardoor Defensie kijkt en de Staatsveiligheid als we het over bedreigingen hebben, dan gaat het naar terrorisme, extremisme en extremisme is de voorbode van terrorisme, de pure sabotage, de subversie en dan organised crime, waar ik in een provincie zoals Antwerpen met zijn drugsproblematieken zeker niet moet duiding geven om het te doen begrijpen. De frequentie waarin dat we vandaag in het nieuws bijna niet meer stilstaan bij de zoveelste 'het zal wel te maken gehad hebben met iets in het drugsmilieu', is eigenlijk een nieuwe norm geworden. Een norm die we dus latent aanvaarden, maar waartegen we toch wel iets zouden moeten doen. En het zal echt niet enkel met Ine Van Wymers zijn als drugscommissaris dat de oplossing in plaats is gesteld. Ze staat aan het begin van een gigantische karwei om dat met alle overheden van dit land eigenlijk te proberen in goede banen te leiden.

De echte bedreiging die echter, waar wij oog voor hebben, is ons democratisch model dat onder druk staat. En de maatschappij gaat om met de onzekerheden die daarnet benoemd geweest zijn, en het is uiteindelijk een maatschappelijke reactie, want we houden niet van onzekerheden. Als mijn Itsme-account niet was overgeschakeld, dan werd ik daar zenuwachtig van. Ik had gisteravond geen zin om naar de Slimste Mens te kijken, want eerst moest dat Itsme-account in orde zijn. Een onzekerheid drijft een mens tot zenuwachtigheid en tot andere houdingen. Dus de maatschappelijke reactie tegen al die onzekerheden, zoals de gouverneur daarnet heeft bepaald, die spelen echt mee. De eerste reactie is altijd gekeerd tegen 'de overheid heeft het dus niet op orde' en 'de overheid' is een groepsnaam die uiteindelijk gebruikt wordt en waarbij dat op een bepaald ogenblik de informatie dan gewoon rondgaat. De overheid, van welk niveau ook, is de schuld van de onzekerheden die zij meemaken. En men is het zo beu, en we hebben jammer genoeg de voorbeelden gezien op zes januari in Washington DC en bij de niet-herverkiezing van

Bolsonaro in Brazilië, dat op een bepaald ogenblik ook de maatschappij dan maar denkt in opstand te komen tegen die overheid, ook na verkiezingen. Ik heb die dag van 6 januari heel raar beleefd. Want ik vroeg me ook af van: wanneer gaan we dit zien bij ons in België? En dan had ik het natuurlijk binnen mijn domein over: hoe veilig is ons parlement, hoe veilig zijn de deelstaatarlementen en hoe zouden we dit kunnen beter borgen? Want, het is ook aangehaald geweest daarnet, de polarisatie is een nieuwe norm, de intolerantie is ook ingetreden en we kunnen dat jammer vinden, maar er is geen weg terug waarbij we plotseling de maatschappij die we vandaag hebben, plotseling allemaal bij de les krijgen om ze terug rustig te maken. Dus dit was het eerste deel van de bedreigingen die nogal algemeen van aard zijn.

Nu kom ik meer in mijn eigen vakgebied, waar ik uiteindelijk mijn dagdagelijkse leiding van een inlichtingendienst om aan de Wetstraat 16 de juiste adviezen te geven om politiek beleid eigenlijk te bepalen. Het zijn die adviezen die eigenlijk in alle provincies en bij alle gouverneurs zou moeten terechtkomen. Ik heb altijd, wanneer de volgende slide komt, believers en non-believers, waarbij dat 'we overdrijven' en 'het is allemaal geen waar'.

ADIV kijkt voornamelijk naar wat het buitenland bij ons aan het doen is. De provincie Antwerpen met zijn wereldhaven is daar een prachtig voorbeeld van. De hyper geconnecteerde wereld, de hyper geconnecteerde haven, de hele organised crime die momenteel eigenlijk al in de haven zich ook afspeelt, maar de connectie van alle apparatuur die uiteindelijk het havenbedrijf runt staat onder een enorme kwetsbaarheid voor buitenlandse inmenging. Een buitenlandse inmenging statelijk en niet-staatelijk. We hebben twee jaar geleden attributie gedaan, een toewijzing tot de hacker die de systemen van Binnenlandse Zaken en Defensie had platgelegd. We zijn uiteindelijk gekomen tot een attributie waarbij we gezegd hebben dat Chinese operatoren, we hebben niet gezegd de Chinese staat, waarbij Chinese operatoren aan de basis lagen van deze hackings. Als je weet wat de Chinese voetprint is in de haven van Antwerpen en weet wat de capaciteiten zijn van de cyberspecialisten van de Chinese operatoren, maak ik mij geen illusies dat de dagdagelijkse werking van een havenbedrijf eigenlijk één op één gekend is. Dus het hoeft niet altijd een statelijk actor te zijn.

Rusland doet daar minder moeilijk over. Die trekken het zich niet aan dat zij als statelijke actor makkelijker toewijsbaar zijn. Maar het zijn de twee grote spelers die vanuit een buitenlandse inmenging ook aan de oorzaak liggen van de ondermijning van ons democratisch bestel. En dit wordt toegepast via zeer hybride wegen. Hybride is natuurlijk weer zo'n term die alles afdekt, maar het is eigenlijk bedoeld om te zeggen: 'you name it' en het hoort erbij. Want innovatie in 'ondermijnen van' evolueert elke dag. En met AI die er op ons afkomt en ChatGPT die op ons afkomt en het feit dat we de speech van de gouverneur volledig kunnen laten uitzenden en haar mond andere woorden laten uitspreken, is realiteit. Zij heeft hier vandaag een totaal andere speech neergezet indien China wil dat ze morgen op hun nationale zender eigenlijk uitzenden.

Dus de enige acroniem die ik vandaag wou tonen is FIMI. FIMI zou iets moeten zijn wat in de hoofden van elk een van ons in de maatschappij eigenlijk een bewustwording moet zijn, Foreign Information Manipulation and Interference. We hebben het gezien bij de COVID-crisis, waar we uiteindelijk bij observatie van wat er op de sociale media rondgaat, wat natuurlijk een polarisering is, begrijpelijke polarisering, die we nationaal kennen, maar je hebt tegelijkertijd ook een polarisering die gestuurd wordt. En als ze gestuurd wordt vanuit een buitenlandse mogendheid om de polarisering nog te versterken, dan zijn we niet goed bezig als we daar niet over communiceren. Na de COVID-crisis heb je andere crisissen en bij elke crisis wordt er gebruik gemaakt om een buitenlandse inmenging eigenlijk daarop los te laten. Het wordt erger als het ook te maken heeft met onze eigen verkiezingen, van welk niveau dan ook en we staan nu opnieuw voor zowel de Europese als eigenlijk onze federale verkiezingen en later dan ook de gemeenteraadsverkiezingen. En de voorbeelden die we in 19 en de jaren nadien gehad hebben, hebben heel duidelijk aangetoond dat ook dat een domein is waar eigenlijk de electorale campagne die je moet toelaten, je moet politieke partijen toelaten om hun programma's te duiden aan de kiezer en dat moet kunnen gebeuren in de volstrekte vrijheid van het overbrengen van waar staat die partij voor? Maar als je dat in combinatie steekt met de buitenlandse inmenging om narratieven te gaan manipuleren in de ene of de andere richting, dan is men aan beïnvloeding van onze eigen verkiezingen bezig. Daar wordt te weinig bij stilgestaan. En op die

manier kom je onmiddellijk ook uit bij de beïnvloeding van het beleid en de besluitvorming in dit land, op gelijk welk niveau. Dan wordt het pas echt gevaarlijk. Dus als we spreken over de bedreigingen, dan is het daar waar men moet bij stilstaan. En dit in een complex land zoals het onze.

Spionage heb ik daarnet aangehaald, heb je dus ook vanuit het buitenland. Als het economische spionage is, kun je nog zeggen dit is follow the money om er zelf beter van te worden, maar de geopolitieke spionage krijgt totaal andere vormen. De manieren waarop de westerse democratieën vandaag de dag onderuitgehaald worden en als we kijken naar de stemmingen in de algemene vergadering van de Verenigde Naties en wat er gebeurt na een volgende BRICS-stop waarbij uiteindelijk de aansluiting van andere landen in de Global South bij de BRICS-landen uiteindelijk een tweede soort tegenpool van waar wij, de westerse democratieën, eigenlijk voor staan. Dat is een evolutie die verontrustend is.

Maar we gaan niet negatief blijven, we moeten dit vertalen in kansen. Kansen waaraan we dus moeten werken voor de komende tijd, waaraan jullie beleidsmakers moeten proberen iets vast te grijpen om te zorgen dat we weerbaar worden. En weerbaar zie ik op twee manieren. Een weerbare maatschappij en een weerbare overheid. Bij de weerbare maatschappij is de boodschap die ik net gebracht heb, zorgen dat dat kritisch denken en handelen eigenlijk neerdaalt bij eenieder in België. En we weten dat dat bij het onderwijs moet starten. Dan duurt het ongeveer een goeie 8 à 10 jaar tegen dat de populatie die ergens op het einde van de lagere school zit, daar 10 jaar bijtellen, eigenlijk op onze arbeidsmarkt als een weerbare deelnemer komt. Dat is 10 jaar doorgedreven kritisch denken bijbrengen bij onze jeugd en tegelijkertijd het besef, bij zij die al die leeftijd voorbij zijn, dat dat kritisch denken ook daar moet aanwezig zijn. Bij de weerbare overheden, en ik heb makkelijk praten, ik maak deel uit als ambtenaar, geüniformeerde ambtenaar van de federale overheid, maar als wij kijken naar onze Belgische puzzel, dan zeggen we: we zijn er nog niet. Als ik in de Nationale Veiligheidsraad een aantal suggesties maak, dan krijg ik vrij snel vanuit mijn politieke overkant te horen van: u hebt wel gelijk, maar dit moeten we eerst nog regelen met onze regio's ook. Daar heb ik geen boodschap aan. Ik leg een boodschap neer van: wat is er aan het gebeuren, welke bedreigingen zijn er en dit land moet dit oplossen. En hoe dat ze dit oplossen, zelfs tijdens de electorale periode moet je daardoor geraken, en ik merk dat dat allesbehalve in onze hyper geconnecteerde wereld aan de orde is. Ik zou het hier willen bij blijven laten. Ik ben ruim binnen mijn tijd gebleven. Ik kijk uit naar het debat straks en ik geef graag het woord aan de volgende spreker.

Tijdens de toespraak van de heer Bruelemans worden begeleidende slides getoond.

De heer BRUELEMANS.- Van risico's en bedreigingen naar miserie is een kleine stap. Ik ga u meenemen in: wat als dat wel gebeurt? Er was daarstraks een titel 'voorbereiden op iets wat al bezig is'. Ja, dat is ons eigenlijk overkomen. Cybercrime stijgt. Dat moet ik na deze exposé niet meer vertellen. Je ziet daar overheden tussen staan. Defensie is al genoemd, collega's van Luik zijn ook slachtoffer geworden in '21 en we blijven een stijging zien van die cybercrime, echte crime, niet alleen een bedreiging. Ik geef gewoon wat cijfers voor onze stad mee. Wij worden bestookt met phishing mails, tussen de 400.000 en 1 miljoen per week. Dat zijn de attempts. Als je met zoveel kogels naar een doel schiet, dan zal er wel eens één raak zijn. Dat is ook het model dat daarachter steekt. Als je dan raakt, dan komt er nog malware mee, 1000 tot 2000 malware aanvallen per week. Het overgrote deel wordt ervan tegengehouden, gelukkig. Maar af en toe lukt dat niet en dan komen die in de systemen terecht. En het is exact, zoals er geschetst werd, als je de symptomen ziet, dan zaten ze al lang binnen. En dan maakt het ook moeilijk om te remediëren. Met andere woorden kun je dat voorkomen? Bijzonder moeilijk, maar we hebben wel wat dingen geleerd en we proberen die zoveel mogelijk te delen zodanig dat anderen daarvan gespaard kunnen blijven. Bijvoorbeeld hebben we gezorgd voor multifactor authenticatie: dat je u moet identificeren als persoon en niet alleen met een wachtwoord. Daar is gigantisch veel weerstand tegen. Wij waren aan het proberen, al zes maanden aan het proberen, om dat te implementeren voor Sinterklaas vorig jaar. Op 7 december was de weerstand weg. Maar ja, daar hebben we niet veel aan natuurlijk. Ja, dat is lastig, maar je gaat het moeten doen.

Als je het niet doet, ga je dat niet kunnen halen. Het veranderen van wachtwoorden, ja, het is nu eenmaal nodig. Je gaat daar niet komen met een wachtwoord dat uw leven hetzelfde blijft en niet per applicatie. We hebben nog een aantal zaken ingebouwd om te zorgen dat het minder snel mogelijk is om malware te installeren. Ik ga u de technische details besparen. We hebben wat kwetsbaarheden opgespoord en die genomen en we hebben gezorgd voor een betere segmentatie, compartimentering van ons serverpark dat 1600 servers bedraagt voor de stad Antwerpen alleen. Het zijn niet allemaal fysieke toestellen, er zijn ook virtuele servers voor de kinders bij, maar dat betekent als die allemaal geconnecteerd zijn, dat de virtuele brand snel rondgaat.

Ik kan alleen maar een warme oproep doen voor zij die er nog niet zijn in hun organisatie en voor waar jullie iets over te zeggen hebben, MFA is echt iets wat je moet doen, niet vandaag, maar gisteren. Alle weerstand ten spijt, je moet die naast u neerleggen en doorgaan. Er is geen weg terug. Maak de muren zo sterk mogelijk, maar zorg wel voor enig pragmatisme. En wij hebben daarvoor een Cyberrisicogroep opgericht, omdat je nu eenmaal niet alles binnen de volledige regels kan. Maar dan kan je tenminste nog wel wat openingen laten, wat je dan bewust het risico neemt. Bewust incompetent is beter dan onbewust incompetent.

Business Continuity Plan, ik denk dat iedereen er moet over nadenken, maar ook de overheid. Hoe gaan wij als bestuursorgaan verder? Voor de stad hebben we dat ook moeten doen. Een stad kan niet functioneren als je geen collegebesluit of gemeenteraadsbesluit kan nemen. Een provincieraad kan het ook niet. Hoe doe je dat als je een maand zonder systemen zit? Denk daar liefst op voorhand over na, want als je tijdens moet ontwikkelen, iets langer. En onthoud, zoals in alles in noodplanning, het is een leidraad hun noodplan, maar het is geen heilige graal. Je gaat af en toe pagina's moeten eruit scheuren, verfrommelen en opnieuw schrijven.

En naar eindgebruikers toe, de cybercrisis was drie maanden achter de rug, elke ambtenaar van de stad heeft ermee te maken gehad en drie maanden na 6 december, spreken we over maart, hebben wij al terug twee collega's betrappt met post-its met wachtwoorden op hun pc. Ja. Het is alsof je de sleutel gewoon op de voordeur laat zitten, of hem onder de mat steekt met een briefje: hij ligt onder de mat. En daar zegt iedereen: dat doe je toch niet. Maar dit doen we dan blijkbaar wel. De weakest link blijft uw gebruiker. En ja, de gebruikersbeleving gaat naar achter, dat klopt. Je kan niet anders. Als het u dan toch overkomt, hebben we een aantal lessen die we graag delen met andere collega's. Er zijn heel wat specialisten die je kunnen bijstaan. Het CERT, een aantal teams, invliegteams, bij ons was dat Orange Cyberdefense, maar je hebt er nog andere, collega's van Microsoft die u komen helpen ... En vooral het laatste niet vergeten, je krijgt heel veel klachten achteraf, dus zorg tijdig dat je de legal site afdekt. We hebben dat iets later gedaan, omdat we ervaring hebben met crisismanagement, maar niet met wat zo legaal gevoelig is, dus dat is zeker eentje om mee te nemen.

Tweede punt, de klassieke crisismanagement tools, die werken. Die werken niet alleen bij brand, ontploffing en wateroverlast, maar ook bij een digitale aanval. Ik kan het uit eerste hand zeggen: dat werkt. Oké, de brandweermannen zijn vervangen door IT-specialisten, de medische mensen zijn vervangen door computerexperts, maar op zich, de crisisorganisatie met IBOBBO en de FAN- principes, die hebben gewerkt. Dus vandaar, noodplancoördinator en uw IT-departement is hetgeen dat je moet inzetten als het u overkomt.

Communicatief geen eenvoudige klus. Je kan het alleen maar vergelijken met een gijzelingssituatie en we hebben dat gekend. Herinner u nog de troepenconcentraties rond de arrestatie van Salah Abdeslam, waarbij er plots ook foto's verschenen van wat de speciale eenheden buiten dat huis aan het doen zijn. Ja, dat is ook voor ons zo, je kan op de eerste twee weken niet communiceren, want al wat je zegt maakt u vijand wijzer. Je wil geen paspoort reset doen de eerste twee uur nadat je overvallen bent, want de kans dat hij nog binnen zit en nadien, eens hij dat merkt, hij of zij, die paswoorden terug overneemt, dan ben je nog verder van huis. Dus ook in communicatie, we konden niet veel zeggen, wat wel verweten is, maar ik denk dat we dat terug opnieuw zouden doen. In crisiscommunicatie denken we: dan geven we procesinformatie. Als je niet kunt zeggen wat, want het is complex, dan zeg je wat je aan toe

bent. Ja, dat kon dus ook niet, vandaar dat we dat niet gedaan hebben. We hebben wel gekozen om te blijven communiceren met onze burgers langs onze website die we eigenlijk hadden moeten platleggen als we de cyberexpert hadden gevolgd. Want alles wat geconnecteerd blijft, blijft een risico, bewust een risico genomen. En ook intern, vergeet uw eigen mensen niet om die dagelijks op de hoogte te houden de eerste maand en dan twee keer per week en dan wekelijks naarmate je vordert.

Een aantal good practises waar ik er bij eentje ga blijven stilstaan: je begint eraan als een sprint, maar het wordt heel snel duidelijk dat het een marathon gaat worden, een marathon waar ze af en toe nog wat 100 meter horden tussen gooien van zaken die je niet hebt zien komen. En je moet dus ook uw ploegen zo organiseren, je houdt een sprint geen maanden vol. Zorg wel voor een kleine houvast en wat licht in de duisternis en dat zijn kleine dingen: zorg voor eten en drinken voor uw crisisteam vanaf dag één. De eerste maaltijd is altijd een pizza bij crisis. Dat is hetgeen waar je het gemakkelijkste aangeraakt, maar de tweede dag nog eens pizza en een derde nog eens, daar word je niet blij van. Dus als je de eerste dag er op tijd aan denkt, dan vind je wel een traiteur om uw mensen toch iets beter van groenten en fruit te voorzien. En vooral, als het u overkomt: keep calm! Niets verloopt volgens plan en zelfs niet volgens een crisisplan.

Maar ik wil u wel wat meenemen naar het luik weerbaarheid. Hoe kan je dan wel met situaties omgaan? En ik heb een paar voorbeelden van zaken die we hebben geleerd. U ziet het traditionele plan met de fietser en de finishvlag. Dat is wat je neerschrijft in uw noodplan. Maar het is het padje daaronder dat je in het echt tegenkomt. Misschien niet alle moeilijkheden van sneeuw, water, wervelwinden in dezelfde crisis, maar altijd komt er wel minstens iets op uw pad. Vandaar dat we zeggen voor complexe problemen kan je nog voort met plannen, voor wicked problems heb je nood aan veerkracht en improvisatie. En je kan dat ook gebruiken, bijvoorbeeld aanleg openbaar domein. U ziet daar een foto, dat had een Vlaamse foto kunnen zijn. Het is in een Weens park op een lezing waar Bert en ik moesten spreken. En op die lezing was ook iemand uit Scandinavië aanwezig. En die zei ons: wij zijn ervan afgestapt. Als wij een groendomein aanleggen, dan leggen wij vast waar er bomen komen, waar er struiken komen en wij zaaien gras. Na zes maanden, waar het gras weg is, leggen wij paden. Dat is een andere manier om naar dezelfde realiteit te kijken.

Het design van metrostations, het verandert. Er komt meer water op ons af, meer wolkbreuken. Brazilië heeft een redelijk oud metronetwerk, enkele decades. Links ziet u een foto van hoe lageregelegen metrostations in Rio de Janeiro er uitzien. En die hebben af en toe stevige wolkbreuken. Elk station betreed je daar door vier trapjes op te gaan en dan naar beneden. Dat is 40 centimeter cadeau met een meerkost van acht kuub beton. Dat is niet veel. Rechts ziet u New York, voor de vierde keer op 30 jaar moeten zij de volledige of een aantal stations volledig renoveren. Dat kost een pak meer dan acht kuub beton per ingang. Voor de stad, je kan blijven kijken naar risico's en risicoanalyses. Onder het motto 'beter goed gepikt dan slecht uitgevonden', heb ik mij geïnspireerd op de Seven Based Requirements van NATO, die aan elke memberstate opleggen in welke domeinen zij eigenlijk moeten zorgen dat ze overeind blijven. En dit gaan we ook uitrollen over de stad: wat zijn de zeven domeinen die de stad moet overeind houden? En dan kunnen we gaan denken: hoe gaan we dat doen, zonder ons af te vragen wat zou die kunnen bedreigen? Dat is een oefening die je moet doen, uiteraard, maar we vliegen die eens een keer van de andere kant aan, wat ons maakt dat we daar op een andere manier naar kijken. Ik ga die niet helemaal overlopen, maar ik ga er één toelichten.

COVID heeft ons geleerd wat onze essentiële diensten zijn. We hebben binnen de stad het college kunnen laten vastleggen welke diensten essentieel zijn. En in tegenstelling tot andere overheden staat bijvoorbeeld de kinderopvang bij ons bij essentiële diensten, en nog veel andere. Het huisvuil ophalen, ik zou zeggen, is dat essentieel? Als je dat twee weken niet doet, dan heb je pas problemen. En er zit nog politie, brandweer, wat usual suspects bij. Een aantal dingen hebben wij vastgelegd. Zonder COVID hadden we de politici nooit zover gekregen, denk ik, om dat te doen, maar nu is het er. We gaan dat ook voor andere crisissen gebruiken.

Alleen nu denken we even door. Zware wateroverlast met grote elektriciteitsuitval tot gevolg en een black-out, of misschien de energietransitie niet snel genoeg, whatever, een black-out van enkele weken. Als je die essentiële diensten wilt laten werken, ga je die ook van voeding moeten voorzien. Als die thuis niets niet meer kunnen kopen, dan gaan die ook niet komen werken. Dus op die manier begin je in die spinnenkop, in die mindmap de zaken te kunnen gaan verbinden en na te denken hoe dat we zaken gaan doen.

Als je dan kijkt op die zeven domeinen, dan is mijn taak erin om de stad strategisch voor te bereiden om zowel de voorbereidingen te treffen om de impact te vermijden of te mildereren, preventieve en proactieve acties te implementeren, maar ook voor te bereiden, klassiekere noodplanning, als het dan toch gebeurt, hoe gaan we adequaat reageren? Wat maakt dat crisismanagement met nazorg, wat mij betreft volledig binnen het domein van weerbaarheid ligt. En als je die zeven domeinen van daarstraks naderbij zou bekijken, dan merk je ook dat die elke werking van de stad zal raken. Vroeg of laat. Dat is de reden waarom de CRO met het weinig aantal mensen in zijn dienst niet kan zorgen voor een veerkrachtige stad, wel voor een strategie waar iedereen van doordrongen is. Exact dezelfde filosofie die de vorige spreker aanhaalde, we moeten in het onderwijs beginnen, risicocultuur moet aanwezig zijn. De mensen die openbaar domein inrichten, moeten er met bril van risico's ook naar kijken. En dan misschien bewust dat niet doen, dat is iets anders. Nogmaals, beter bewust incompetent dan onbewust.

Het feit dat noodplanning en resilience zo dicht bij de organisatie staat, maakt dat een overheidsorganisatie die in problemen komt, d'office ook problemen veroorzaakt voor de burgers, maar ook iets wat de burgers impacteert, raakt u ook als organisatie. Vandaar dat wij gekozen hebben om noodplanning en resilience voor de stad in één hand te steken. We vinden dat ook niet allemaal zelf uit. Onder andere Stephanie Duchek, een professor, heeft daar een model rond Organisation of Resilience gepubliceerd in 2020, waar je drie domeinen ziet terugkomen: anticiperen, coping (crisisplan) en adaptation (leren uit uw fouten en zorgen dat je dat aanpakt). En daar ga ik nu nog heel even op in, op het aspect adaptatie, dat het ook niet altijd vergezocht moet zijn. Zijn er limieten aan adaptatie? Ja. Is dat een reden om het niet te doen? Nee. Begin eraan. Begin het bewust te worden waar uw valkuilen zitten. Leer uit uw fouten en doe er iets aan. Het is misschien nog niet de ideale oplossing, maar niet leren uit fouten, dat vind ik echt dom. En ja, adaptatie is creatief zijn met regels, probeer ze te buigen en niet te breken. Tijdens een crisis is het wetboek niet het beste boek om op uw bureau te hebben liggen. Alleen zitten we in een maatschappij die verder en verder juridiseert en waar je dus altijd op een slappe koord moet dansen. En in dit huis, met deze gouverneur, moet ik opletten wat ik op dit domein zeg, maar ik denk dat ze mij begrijpt.

Ik geef drie voorbeelden, eentje uit 'Water te veel, water te weinig' en hoe dat het in openbaar domein is, iets uit de vaccinatiecampagne en een conflict met een brugje naar de volgende spreker over Oekraïne.

Dit is de Lange Ridderstraat in Antwerpen zoals ze er nu uitziet, enfin nu niet echt, zoals het er 's zomers uitziet. U ziet links hoe ze er voor 2021 uitzag: 1539 vierkante meter, waarvan quasi alles verhard. We hebben dat omgevormd naar quasi niets of niets echt verhard en de rest allemaal wel doorlaatbaar. Alleen om de straat er beter te laten uitzien? Neen? Om onder die straat zaken te kunnen doen, zaken die drie dingen oplossen tegelijkertijd. En dat vind ik leuk aan dit voorbeeld. Het teveel aan water kan afvloeien naar de ondergrondse reservoirs. In periodes van droogte kan je blijven de planten water geven die in de straat staan met dat opgevangen water. En veel planten zorgt voor biodiversiteit en zorgt dus ook voor meer koeling in die straat, wat het hitte-eiland effect, wat drastisch is in een stad, een klein beetje naar beneden houdt. Eén oplossing voor drie uitdagingen. Er zijn slechtere ontwikkelingen.

Een ander stuk is de vaccinatiecampagne. Eind december 2020 heb ik de feestdagen doorgebracht, meer op de spoed van Middelheim, samen met dokter Stroobants dan bij mij thuis. Enfin, dat is mij verteld door mijn partner. En dat was eigenlijk vooral om die campagne voeten te geven. De hogere overheid zag in al zijn draaiboeken de vaccinatiecampagne als een veelheid van medische handelingen. Wij dachten: dat gaat niet lukken als we meer als een half miljoen twee keer moeten prikken, dan moeten wij dat niet beschouwen als een medische handeling, 1 miljoen keer, dat duurt veel te lang. Laat ons dat beschouwen als een event met de

medische inslag. En waarom hebben we dat gedaan? Wie heeft er ervaring om veel mensen tegelijkertijd te kunnen processen op één locatie? Eventsector. Wie zat er zonder werk in die periode? De eventsector. Dus welkom. Uiteraard heb je een medische component nodig, want het blijft over medicatie gaan, het blijft over een medische handeling gaan, die ook en je moet het snel organiseren, wel, dan kom je bij crisismanagers terecht. Zo is het aangepakt en we hadden een tekening gemaakt in januari waar we van dachten: dat is het, dat gaat alle problemen aankunnen. We zijn eraan begonnen. En toen de tachtigers de eerste weken kwamen, begon het te sneeuwen. En waar we niet aan gedacht hadden, was dat al die mensen papieren gingen meebrengen nog en niet allemaal via hun kinderen of kleinkinderen digitaal ingeschreven. File aan de helpdesk, die mensen hebben drie kwartier in de smeltende en de sneeuw gestaan en die kwamen nog altijd lachend buiten. Ik blijf het zeggen, met dertigers en veertigers had het niet waar geweest. Maar toch, wat hebben we eruit geleerd? Je leert uit de fouten een overdekte wachtzone maken. Toen kwam er storm. Onze tenten waren beschermd tot 80 kilometer per uur, maar bij 70 kilometer per uur zijn er toch twee pinnen afgebroken onverwacht, kan gebeuren. Wel, binnen de twee uur hebben we dat opgelost door de Lotto Arena om te vormen tot een vaccinatiecentrum. Heel wat mensen, honderden, geraakten er niet, dus we moesten dat project omvormen naar on tour, naar COVID on tour. Wat is daar de adaptatie? Allemaal kleine adaptaties, hetzelfde proces, verschillende lay-out. Twaalf tekeningen maken, snel een bureau opzetten en klaar. Maar de core bleef wel dezelfde. En toen moesten we dat nog eens gaan doen voor de kinderen en toen dachten we: ja, we kunnen datzelfde proces doen, maar we gaan dat een beetje anders moeten aankleden, waarvoor we dit dan hadden bedacht. Zelfde proces, zelfde lay-out, andere omgeving. En toen kwamen de boosters en toen dachten we: we moeten er meer per dag doen, want anders gaat het hier veel te lang duren en dan zijn we nog eens goed aan de slag gegaan aan de tekentafel, waardoor we het proces aangepast hebben tot 20.000 per dag. Wat is de grens van de 20.000 in Antwerp Expo? Op zich zelfs niet meer het medische event. De mobiliteit. Je krijgt die mensen daar, ondanks de modal split, niet met meer dan 20.000 verwerkt per dag. Dus we waren begrensd door andere symptomen.

En nu komt de laatste adaptatie met het brugje naar Jeroen. Toen kwam het conflict van Oekraïne, tussen de laatste booster en de nieuwe booster die we moesten geven. En de eerste 60 ontheemden zijn op 6 maart 2022 toegekomen in Antwerpen, in de foto links in het ex-woonzorgcentrum De Tol. We hebben toen gezegd: we gaan 1000 plaatsen bouwen. Vandaag zijn er meer dan 8000 Oekraïense tijdelijk ontheemden ingeschreven in Antwerpen, 8170 om precies te zijn vorige week dinsdag. We zijn dan met die 1000 plaatsen begonnen. En de derde week van april '21 zijn de eerste Oekraïense gezinnen verhuisd naar ons nooddorp, in november waren de 1000 plaatsen af. En rechts ziet u een foto van hoe het er nu aan toe zit, waar een momenteel zo goed als een volzet nooddorp gemaakt is. Wat heeft dat te maken met adaptatie? Met wie hebben we dat gedaan? Met die van COVID vrijwilligers, die we allemaal aangeschreven hebben, gevraagd: mogen we uw gegevens nog bijhouden en bent u geïnteresseerd om ons te helpen? Helaas had ik te weinig taken voor alle vrijwilligers die wensten mee te werken, maar dit heeft hen beziggehouden en dat is de weg, denk ik, hoe dat we met vrijwilligers in crisismanagement moeten omgaan. En als je het u nog afvraagt, wie is die 'Justin Case' waar wij het over hebben en de auteur van de tekening zit zelfs in de zaal. Wie is die 'Justin Case'? Wel, je hebt drie 'Justin Cases' gezien. Dank u wel.

Tijdens de toespraak van de heer Windey worden begeleidende slides getoond.

De heer WINDEY.- Mooi verhaal. Mevrouw de gouverneur, mijnheer de voorzitter, geachte gedeputeerden, provincieraadsleden. Mij is gevraagd om een stuk het verhaal te vertellen van hoe we de opvanguitdaging, opvangcrisis hebben aangepakt die ontstond na de oorlog in Oekraïne. En ik hoop dat ik een stuk ook een hoopvolle boodschap kan brengen. Niet dat mijn voorgangers het allemaal zo donker hebben voorgesteld, maar het is toch wel veel om op een dag allemaal te verwerken.

Ik keer graag met jullie even terug naar eind februari 2022 en op dat moment, na twee jaar COVID-pandemie, lijken wij op weg naar het normale leven. Op alle bestuursniveaus hebben er

heel wat mensen ontzettend hard hun best gedaan om die bijzondere tijd goed door te komen. En die snakten ernaar om, letterlijk en figuurlijk, een beetje terug op adem te komen. Evaluaties worden opgestart: wat kunnen wij leren uit die heel bijzondere periode, om daarmee aan de slag te gaan, ook bij ons in ons Agentschap, als dat het geval is, in het Agentschap Binnenlands Bestuur. Want we waren eigenlijk twee jaar bezig geweest met voor het grootste stuk zaken die niet in de beleidsnota's stonden of die niet in de strategische plannen stonden die wij allemaal hebben.

En we zaten in die periode ook met ingrijpende relanceplannen, precies om versneld terug te gaan naar de tijd voor de COVID-periode om een aantal zaken die aangetast waren, weefsel economisch, sociaal, om die terug op pijl te brengen. En dan op dat moment gebeurt eigenlijk het ondenkbare: oorlog in Europa. Ik weet dat ik in die periode, toen ik dat hoorde op de radio, dat dat eigenlijk nog niet doordrong tot mij. Dat kwam wel in de berichtgeving, maar nu echt te zeggen dat ik voelde dat het oorlog was, in de beginfase was dat niet. Dat was toch wel heel onverwachts en vonden wij toch ook nog wel in eerste instantie, of misschien een aantal onder jullie, ver van ons bed. Op 24 februari gebeurt dat, Rusland valt Oekraïne binnen en Europese landen bereiden zich voor op een ongeziene vluchtelingenstroom. De eerste dagen waren dat meer dan 800.000 mensen die op de vlucht gingen, Oekraïners die op zoek waren naar veiligheid. En het zijn er uiteindelijk een heel pak meer geweest, 8 miljoen, 9 miljoen mensen die binnen en ook buiten Oekraïne zijn op de vlucht geslagen. En in België lanceert de toenmalige staatssecretaris Sammy Mahdi een oproep #plekvrij, jullie zullen zich dat nog herinneren, een oproep aan burgers die solidair willen zijn om wanneer zij tijdelijk opvang of onderdak bieden aan vluchtende Oekraïners, om zich te melden bij hun gemeente om die plaatsen aan te bieden. Op dat moment past dat in de federale opdracht, de opdracht van de federale regering om in het kader van de opvang van mensen op de vlucht te voorzien in noodopvang. Om te vermijden dat mensen op de vlucht uit Oekraïne allemaal die klassieke asielprocedure moesten doorlopen, kent de Europese Unie, en dat was op 4 maart, het statuut van de tijdelijke bescherming toe aan iedereen die ontvluchtte of die Oekraïne ontvluchtte. En dat is, voor alle duidelijkheid, veel meer dan een detail dan een technische maatregel in Europa, want dat geeft hen onmiddellijk, dat gaf hen onmiddellijk recht op verblijf, op huisvesting, op medische bijstand, op toegang tot de arbeidsmarkt. En dat in alle landen van de Europese Unie.

En daardoor verschoven we ook het zwaartepunt voor de opvang van de mensen op de vlucht uit Oekraïne, van de federale overheid naar de deelstaten, want daar zitten de bevoegdheden rond wonen, rond inburgering, rond werk, rond welzijn, rond onderwijs. En de Vlaamse regering neemt wel degelijk haar verantwoordelijkheid. Ze engageert zich om tot 60% van de tijdelijk ontheemden die in België aankomen, om die in Vlaanderen te zullen opvangen. En op 3 maart riep minister-president Jambon de Vlaamse regering bij elkaar om al te kijken hoe Vlaanderen die opvang uitdaging zou aanpakken. Op dat moment sprak men over 200.000 vluchtelingen die potentieel in België zouden aankomen. En als je dan snel doorrekent, dan zou dat betekenen dat wij in Vlaanderen op een relatief korte termijn maar liefst 120.000 mensen moesten opvangen.

De Vlaamse regering beslist om heel snel om een taskforce op te richten binnen de Vlaamse administratie om de maatregelen van die Vlaamse regering te coördineren, de maatregelen die moesten genomen worden. Ik zat op dat moment in het buitenland. Dat was de krokusvakantie. Ik kreeg telefoon van minister Bart Somers met de vraag om ook de leiding te nemen van deze taskforce. En terwijl ik de dag erna onderweg was naar huis en mij begon te organiseren en collega's begon te contacteren, telefoontjes doen, waren er hier al mensen aan de slag van ons eigen Agentschap Binnenlands Bestuur, het Agentschap Integratie en Inburgering, het Vlaams Crisiscentrum, CCVO organiseerde toen al op zaterdag een webinar gericht aan de lokale besturen, aan de burgemeesters om hen te informeren over dat statuut van die tijdelijke bescherming, dat statuut dat Europa had beslist die week en dat dus ook op die lokale besturen een enorme impact had. En ook om op te roepen om duurzame opvangplaatsen, meer dan noodopvang, duurzame opvangplaatsen te gaan creëren. Amper een paar dagen later, en ik zag daarnet Bart al verwijzen naar de timing bij jullie, dus het was al volop bezig, de instroom van de tijdelijk ontheemden, jullie hadden er toen al heel wat die zich aanmeldden. Maar dus een paar

dagen later was die taskforce wel een feit, lag er een plan van aanpak op tafel, klaar om die nieuwe opdracht zo goed mogelijk aan te pakken.

Wat was die opdracht of wat waren de belangrijkste opdrachten eigenlijk? In hoofdorde zorgen voor voldoende opvangcapaciteit in functie van de noden, die we op dat moment moeilijk konden inschatten, dus ook flexibel. En zorgen voor een goede monitor en goeie coördinatie van alle beleidsmaatregelen rond opvang, maar ook de begeleiding van de tijdelijk ontheemden in Vlaanderen, zorgen voor een integrale aanpak.

Vandaag zijn we bijna 20 maanden ver, het is ongelooflijk, maar die oorlog duurt straks al 2 jaar. Die zal zeker niet opgelost zijn binnen die termijn. En terwijl de aandacht toch wel aan het afnemen is voor dat conflict om tal van redenen, terwijl ook de instroom wel degelijk aan het dalen is, je ziet dat hier op die figuren die ik bij heb, komen er nog altijd vandaag tijdelijk ontheemden aan in Vlaanderen, in België. Op maandbasis niet minder dan 1300 tijdelijk ontheemden uit Oekraïne, waarvan er een 300-tal op maandbasis aangeven een opvangnood te hebben, dus geen plek te hebben wanneer ze hier aankomen om te slapen. In totaal zijn er al ruim 75.000 van die attesten tijdelijke bescherming uitgereikt. En hoewel de effectieve cijfers lager liggen dan de cijfers die ik daarnet heb genoemd, die 200.000 of die 120.000 in Vlaanderen, zijn dat enorme cijfers.

Als we gaan kijken naar de effectieve inschrijvingen bij de gemeenten, als we kijken in het rijksregister, niet iedereen die een attest verkrijgt, wordt uiteindelijk ook snel ingeschreven bij de gemeente. Wat zien we dan daar? Dat er vandaag een kleine 60 000 mensen uit Oekraïne wel degelijk met het statuut van tijdelijke bescherming ingeschreven zijn in een gemeente in het rijksregister. En ongeveer 59%, dus binnen die 60%, toch wel heel dicht daarbij of 34 000, 35 000 tijdelijk ontheemden hebben zich in Vlaanderen gevestigd. En voor jullie toch ook niet onbelangrijk, de provincie Antwerpen is in Vlaanderen koploper met 13.700 ingeschrevenen, waarvan een heel groot aandeel hier in de stad Antwerpen. Dat is meer dan één derde van het totaal aantal tijdelijk ontheemden in Vlaanderen.

Dames en heren, hoewel in die volle opvangcrisis ook de energiecrisis aanbrak, die de gezinnen op kosten joeg, de besturen op kosten joeg, heeft heel Vlaanderen zich toch opnieuw heel weerbaar getoond. Al die mensen hebben hier een opvangplek gevonden, bij vrienden of familie, bij gastgezinnen of in opvangplaatsen die door de lokale besturen werden gecreëerd. Aanvankelijk van de door de lokale besturen geregistreerde plaatsen was ongeveer één derde publieke opvangplaats, twee derde particulier. Intussen is nog iets minder dan 18% van de tijdelijk ontheemden geregistreerd in opvangplaatsen, iets minder dan 18% zit nog in een publieke opvangplaats. Dat is dus een beetje aan het dalen. En inderdaad, heel wat tijdelijk ontheemden hebben ondertussen ook op de private woningmarkt een plek gevonden.

Dat is al iets te vroeg. Ik ga even teruggaan. De sectoren die betrokken zijn, de woning- en de huurmarkt, maar ook onderwijs, kinderopvang, die stonden al onder enorme druk bij het uitbreken van die crisis bij die instroom. En dat heeft er eigenlijk ook wel voor gezorgd dat we, we hebben daar toch wel rekening mee gehouden met hoe we ons hebben georganiseerd, want zonder de versterking van die dienstverlening, van die publieke dienstverlening in elk van die sectoren, konden wij eigenlijk dat waarschijnlijk niet aan en bovendien zou dat ook, dat was onze schrik, gaan vreten aan het draagvlak voor die toch wel erg complexe opdracht. Dat was dus mee bepalend voor hoe we ons hebben georganiseerd met de taskforce, dat een ambtelijk orgaan was, dat dus moest toekijken, dat die meerdere expertises en die meerdere overheden zich konden vinden in één geïntegreerde beleidsmatige aanpak. Een aanpak die op Vlaams niveau, we hebben nogal eens de reputatie van verkokerd te zijn, op Vlaams niveau de verschillende expertises, de waardevolle expertises kon samenbrengen in één multidisciplinaire aanpak. Een aanpak die lokale besturen erkenden als cruciale spelers in het opvangvraagstuk en ook toch wel belangrijk om te vermelden, de gouverneurs werden ingeschakeld vanuit hun verbindende rol tussen de verschillende overheidsniveaus. Ik draai ondertussen al een tijdje mee op het Vlaamse niveau, maar ik denk dat ik mag stellen dat de multidisciplinaire en de

interbestuurlijke aanpak die we hier hebben gebruikt, op dergelijke schaal, dat dat toch wel vrij ongezien is binnen Vlaanderen, dat dat toch wel een uniek gegeven was.

Ten eerste was er een heel duidelijk mandaat vanuit de voltallige Vlaamse regering om die klus te klaren. Dat was echt een mentaliteit: wij gaan dit samen oplossen.

Ten tweede, we kozen voor een flexibele netwerkstructuur. Ik heb het daarnet ook al gehoord, organisatienetwerken zijn heel belangrijk in onvoorziene omstandigheden, een flexibele netwerkstructuur die we hebben gebouwd op de bestaande administraties. We hebben er bewust voor gekozen om niks nieuws daarnaast te zetten, om mogelijk ook daarnaast al die afbakeningsdiscussies te vermijden. En die multidisciplinaire en die interbestuurlijke aanpak, die garandeerden een gestroomlijnde aanpak. Er zat weinig ruis op de analyse, er zat weinig ruis op de doelstellingen en op de aanpak. En de snelheid waarmee we in die taskforce geschakeld hebben, in de oprichting en ook in de uitwerking van maatregelen, tegelijkertijd de wendbaarheid die we hadden om in te spelen op die onvoorziene omstandigheden, maar ook de transparantie in onze budgettering, in onze monitoring, uiteindelijk ook in de rapportering, die zorgde ervoor dat er veel vertrouwen was vanuit die Vlaamse regering in onze aanpak in het begin, maar tot op heden.

En zo kom ik bij een eerste les. Ik had ze u daarnet al een beetje getoond. Wanneer het echt nodig is, wanneer men politiek duidelijk prioriteert, wanneer men een mandaat geeft en de ruimte geeft, dan zijn administraties enorm wendbaar. En dat is ook nodig. Die complexe uitdagingen houden geen rekening met structuren of bevoegdheidsverdelingen over bestuursniveaus. Die passen zelden in de administratieve hokjes die wij bouwen rond onze expertises, rond onze specialisaties. Tegelijkertijd hebben wij in die overheid, in brede zin, waanzinnig veel expertise en waanzinnig veel sterke, gemotiveerde mensen. Dus de mate waarin dat wij erin slagen als overheid als geheel om meer als wendbaar netwerk te functioneren, bepaalt het succes waarmee we de huidige, maar ook de toekomstige maatschappelijke uitdagingen aanpakken. En met een doorgedreven focus op de eigen kerntaken, een defensieve focus, schieten wij als geheel tekort. Het snel kunnen mobiliseren van de juiste mensen, de juiste expertises, is cruciaal.

Dames en heren, ik heb daarnet niet toevallig gesproken over de verdeling in de opvangplekken tussen publieke en private plaatsen. Globaal genomen vind ik dat we dat, en dan spreek ik niet over mezelf, maar over een hele groep van mensen, dat we dat best goed hebben aangepakt, die opvangcrisis. Maar ik ben tegelijkertijd ook de eerste omdat enorm te relativiseren. Ik heb dat hier vandaag ook al een paar keer gehoord. Het is niet de Vlaamse overheid die in de eerste lijn ervoor gezorgd heeft dat die tijdelijk ontheemden effectief een dak boven hun hoofd hadden. Het is het lokale niveau dat daarvoor gezorgd heeft. Het zijn heel wat Vlaamse burgers die daarvoor gezorgd hebben en die hun kracht hebben getoond. Gastgezinnen die bij het begin van de oorlog voor een tijdje bereid waren een engagement op te nemen, die hebben dat niet zelden, wel maandenlang gedaan. En lokale besturen creëerden niet alleen die opvangplekken, maar die zorgden ook voor de nodige omkadering en sociale begeleiding. Ja, met extra middelen van het federaal niveau, van het Vlaams niveau, maar vooral dankzij de tomeloze inzet van de medewerkers en ook van heel wat vrijwilligers op het terrein.

Het is niet toevallig dat we het zwaartepunt van de Vlaamse aanpak, dat dat erin bestond om lokale besturen maximaal te ondersteunen. De Vlaamse overheid zorgde voor het kader, het financiële kader, ondersteunde ICT-tools, facilitaire ondersteuning, afstemming met het federale niveau, afstemming binnen Vlaanderen tussen al die sectoren, maar liet autonomie, liet ruimte aan lokale besturen om in functie van de eigen uitdagingen aan de slag te gaan. En ik denk dat Bart daarnet daar een hele mooie illustratie van heeft gegeven. Het is ook vanuit dat perspectief dat we van bij het begin samen met de regering hebben beslist om in te zetten op die as gouverneur-burgemeester. Hun kennis van het terrein en de continue inspanningen om dat draagvlak te vergroten zijn echt wel heel belangrijke succesfactoren gebleken om te komen tot een geïntegreerd afgestemd beleid.

En zo kom ik bij mijn tweede belangrijke les uit deze crisis en onze aanpak. Dat is dat we, om effectief te zijn ons beleid, dat we ons zo dicht mogelijk bij die burger moeten organiseren. We

moeten een nabije overheid zijn, we moeten het zogenaamde nabijheidsprincipe als leidraad hanteren. De echte helden in deze crisis, ik val misschien in herhaling, dat zijn de lokale besturen en dat zijn de vele solidaire burgers, vergeef me de woordkeuze, die in de frontlinie stonden. Misschien wordt het nog het meest zichtbaar met dit plaatje. Het is vanuit een ander perspectief en in een iets vroegere fase van het nooddorp in Antwerpen. Wij wisten uit eerdere vluchtelingenstromen dat de provincie Antwerpen en zeker de stad Antwerpen en een aantal steden, dat er daar disproportioneel meer vluchtelingen zouden stranden. Ik heb die cijfers net ook even getoond. Het proactief handelen van heel wat lokale besturen, bijvoorbeeld ook handelen van Mechelen en Antwerpen in die beginfase, waarbij zij nog voor de Vlaamse regering daar beslissing had rond genomen, al voorbereidingen troffen om een nooddorp op te richten, illustreert dat eigenlijk perfect en is een heel belangrijke verklaring waarom het gelukt is om die uitdaging succesvol aan te pakken. Mochten wij vanuit Brussel proberen om zo'n nooddorp te bouwen, ik kan u verzekeren dat de kans groot was dat we vandaag nog altijd aan het bouwen waren.

Dames en heren, wendbaarheid en nabijheid zijn heel belangrijk, maar dat betekent nog niet dat een aanpak succesvol is. Ook vertrouwen tussen besturen, tussen partners is cruciaal bij het aanpakken van deze, maar eigenlijk bij elke crisis en dankzij het intensief frequent en open overleg met een aantal hier in de zaal, om de gouverneur niet te noemen, maar eigenlijk bij uitbreiding een heel breed palet van stakeholders, konden wij, zoals eerder ook gezegd, snel een politieke en ambtelijke consensus vinden over de doelstellingen en de gezamenlijke aanpak. Zeker in een opgave met heel veel onbekenden hadden we dit nog nooit gedaan. We wisten zelfs in het begin niet of we bevoegd waren om deze problematiek aan te pakken. Maar zeker wanneer er veel onbekenden zijn, helpt dit om voeling te hebben met het terrein om snel te schakelen, ook in Brussel, in het beleid.

Dat is eigenlijk de derde les die ik hier wil meenemen. Om snel te kunnen schakelen, hebben we korte lijnen nodig en vooral op alle niveaus brugfiguren, verbinders. Eerst en vooral was het een bewuste keuze. Ik heb het daarnet ook al gehoord om voort te werken, te leren, voort te bouwen uit de vaccinatiecentra. Waar dat Bart daarnet dat heeft geduid hoe jullie daar lokaal naar keken, maar wij in Vlaanderen ook, toen heeft men in Vlaanderen ondersteuningsteams opgericht, hadden we nog niet gedaan. Maar precies vanuit het besef dat je iets nodig hebt tussen die mensen die al die instructies schrijven in Brussel op de bureau en de mensen die op het terrein moeten zorgen dat daar ook effectief een gestroomlijnd proces is en waarbij je wil vermijden dat die zelf hun weg in het doolhof in Vlaanderen moeten gaan zoeken. De TOVAX-teams waren er toen. We hebben dat model gebruikt en we hebben de VLOT-teams geïnstalleerd, Vlaamse Ondersteuningsteams, die eigenlijk echt die verbinding moesten maken, eerst en vooral als centraal aanspreekpunt voor lokale besturen. Ten tweede naar al die Vlaamse sectoren die verbonden waren om te vermijden dat lokale besturen overladen werden met allemaal sectorale instructies en handleidingen. En ook voor ons om voeling te houden met dat terrein, die dagdagelijkse reality check te hebben, werkt ons beleid? Werken de maatregelen die wij in Brussel verzinnen, waarvan zeggen, nu is het echt onder controle. Werkt dat ook effectief? En wat zeggen lokale besturen ons? Waar kunnen we nog beter doen?

Dat zijn de VLOT-teams, dat zijn Vlaamse ambtenaren dichter op het terrein brengen. Daarnaast wil ik ook de gouverneurs vermelden. We spreken over verbinding. Gouverneur Berx, maar ook alle collega's, ik denk dat het een boutade is om te zeggen dat dat bruggenbouwers zijn. Maar we waren er in het begin toch wel ons van bewust dat je niet vanuit Brussel met één of twee of drie ministers 300 lokale besturen altijd even direct kan aanspreken. Gouverneurs staan dicht bij hun lokale besturen, bij hun burgemeesters, zorgen voor vertrouwen, stabiliteit vanuit hun functie, in hun plaats kunnen zij een sterke, intermediaire rol vervullen. En we hebben ook de gouverneurs vanuit Vlaanderen daar een stukje willen in ondersteunen. Ik denk dat we in COVID-tijd ook hadden gezien dat de rekbaarheid van functies, dat er wel limieten op zitten na een paar dagen. Ik weet niet hoeveel uur het was of na een paar maanden uren en uren per dag vergaderen, bon, besef je wel dat die limieten daar zijn en dat hebben we hier denk ik ook succesvol kunnen voorkomen. Zorgen dat uw teams die marathon kunnen lopen en niet na 500 meter denken dat ze nog aan sprints zijn, maar eigenlijk toch wel aan het verzwakken zijn.

Dames en heren, ik heb me de laatste tijd vaak afgevraagd of het opvangvraagstuk eigenlijk wel een crisis was. Het is misschien nu wat raar dat ik het breng in het thema van vandaag, maar hoe langer hoe meer ben ik ervan overtuigd dat het eigenlijk geen crisis was of toch niet in de strikte zin van het woord. Het was zonder meer een complexe uitdaging, een complexe maatschappelijke opdracht. Eentje die een crisis had kunnen worden wanneer de instroom effectief nog hoger was geweest. Eentje waar wanneer we ons niet anders hadden georganiseerd, die ons in de problemen had gebracht, ben ik vast van overtuigd. Eentje die zonder de veerkracht en het voluntarisme van heel wat mensen in Vlaanderen geen kans op slagen had gehad.

Ik ben er ook van overtuigd dat we steeds vaker met dergelijke, complexe uitdagingen gaan geconfronteerd worden. Polycrisis of andere termen, ik denk dat wij elkaar wel begrijpen, maar de vaststelling is dat complexe uitdagingen meer in de regel dan in de uitzondering verschillende bestuursniveaus bestrijken en niet binnen een sector blijven die per definitie van nature multidisciplinair zijn. En soms uit zich dat in heel acute situaties, heel acute uitdagingen, dat is snel gemakkelijk om daar het label crisis op te plakken zoals bij COVID, bij een echte piek in een vluchtelingenstroom of waar mensen effectief op straat slapen. Evengoed na een waterbom, hier ook al vermeld, een cyberaanval, een energiecrisis, maar steeds meer zie je dat ook incrementeel sluipend gebeuren, waarbij je ook ziet dat we vastlopen met de structuren en de verkokerde aanpak die we vandaag nog heel vaak hanteren. Ik moest er daarnet aan denken toen de drugsproblematiek werd vermeld. Geen nieuwe problematiek, maar je voelt dat die bewegingsruimte steeds kleiner wordt en dat de technieken, instrumenten en de actoren van vandaag tekortschieten. Terwijl we al zo lang met die drugsproblematiek bezig zijn, voel je dat we daar een punt naderen dat het vastloopt. En we proberen daar gelukkig antwoorden op te vinden, onder andere met de commissaris. Maar ik ben het met u eens, er is meer nodig. We moeten nog anders denken om dat echt aan te kunnen.

Maar ik denk ook aan bijvoorbeeld uitdagingen zoals het verhogen van de werkzaamheidsgraad. Wil je 80% bereiken, is dat geen verantwoordelijkheid alleen van een departement Werk, dat is een maatschappelijke uitdaging die je in heel veel domeinen moet gaan aanpakken. Of denk aan armoedebestrijding, dat is niet voor de minister van Armoedebestrijding, dat is iets voor een hele regering of voor bestuurders op alle niveaus. Denk aan ruimtelijke vraagstukken, zoals mobiliteitsproblemen hier in Antwerpen, denk ik dat ik daar geen tekening moet bij maken, dat je dat niet oplost als schepen van Mobiliteit in de stad Antwerpen.

Bij al die complexe vraagstukken, dames en heren, kunnen we heel wat lessen trekken, ook uit die crisissen kunnen we heel wat lessen trekken en ervaringen meenemen naar, zoals ik al zei, veel andere uitdagingen. De antwoorden liggen in een geïntegreerde aanpak over disciplines heen, over bestuursniveaus heen, waarbij we ons anders organiseren, vertrekkend vanuit de uitdaging, de maatschappelijke opgaven waar we voor staan, de doelstelling die we willen bereiken, niet enkel vanuit de bevoegdheidsverdeling en de kerntaken van elke administratie of elk bestuursniveau en waarbij we in functie van die uitdaging de aanwezige expertises aanspreken en samenbrengen.

Dames en heren, we leven in boeiende tijden waarin er meer dan ooit naar de overheid wordt gekeken, die overheid die zal wendbaar, burger nabij en verbonden zijn of die zal niet zijn. Ik dank u.

Tijdens de toespraak van gouverneur Cathy Berx worden begeleidende slides getoond.

Mevrouw BERX, gouverneur.- Geachte sprekers, bijzonder veel dank. Ik heb nog een conclusie, maar misschien zijn er toch een aantal vragen of opmerkingen die je misschien al wel zou willen maken. En heel veel dank om misschien wel met abstractere woorden toch heel concreet te maken aan de hand van concrete voorbeelden en ik dank Jeroen ook voor de vriendelijke woorden, maar onderschat Jeroen niet, welke rol dat je vooral ook zelf gespeeld hebt om dit hier

allemaal waar te maken. Je hebt ons bijzonder gesteund en geïnspireerd, maar dat was indrukwekkend werk. Maar ik weet niet of er vragen zijn, want anders ga ik toch maar meteen naar het laatste deel. U kijkt misschien al uit naar de receptie. Maar dat is voor zo dadelijk.

Geachte sprekers, buitengewoon veel dank voor jullie zeer, zeer inspirerende bijdragen. Voorzitter, dames en heren raadsleden, collega's van de deputatie, genodigden, ik eindig met een aantal slotbeschouwingen.

Nu, zonder de vreselijke tragedie van de Vespervallei en de wateroverlast in de Westhoek te minimaliseren, leven, wonen, werken, recreëren we in een omgeving die, alles in acht genomen en touch wood, relatief gespaard blijft van extreme rampspoed. Al moet ik bekennen dat toen ik de Vice-Admiraal hoorde, dat ik wat begin te twifelen over wat ik heb neergeschreven. Gelet op wat u nog getoond heeft aan risico's en bedreigingen, die zijn niet min. Maar toch, wie de berichtgeving over Israël, Gaza, Oekraïne leest, begrijpt hopelijk beter wat onophoudelijke existentiële angst, dreiging en ontbering moeten betekenen. Alleen wie een zeer zware natuurramp of oorlog overleefde, zal die impact echt ten volle kunnen vatten. Dus dat het altijd nog erger kan, dat mag ons eigenlijk toch echt niet blind maken voor de samenleving, ook onze samenleving, die inderdaad op een kantelpunt is gekomen.

We lopen ook wel tegen een systeemcrisis aan die zich op verschillende domeinen manifesteert. Ik heb ze eigenlijk al genoemd: biodiversiteitscrisis, noodzakelijke energietransitie, klimaatverstoring, cruciale landbouw en voedseltransitie, de meer dan wenselijke circulaire transitie en zoveel meer zijn daar voorbeelden van. Nu, in 'Omarm de chaos' schrijft Jan Rotmans het volgende: "De coronacrisis legde de weeffouten in onze maatschappelijke systemen genadeloos bloot. Wij sturen die systemen op basis van economische waarde als rendement, efficiëntie en effectiviteit. Alles is lean and mean, gestandaardiseerd, geoptimaliseerd, wat betekent dat we alles net op tijd of op het randje doen. Waarbij elke schok of verstoring toch kan leiden tot, want bij elke schok of verstoring ontstaan problemen en dus waardenomslag nodig: we moeten van rendement naar rendemens. Ik denk dat we dat in de verschillende crisis gedaan hebben. Als we na een crisis terugkeren naar business as usual en systeemfouten laten voortwoekeren, dan is het wachten op de volgende systeemcrisis. Het repareren van systeemfouten kost echter veel geld en tijd en wordt pas geaccepteerd als de urgentie breed gevoeld wordt", einde citaat.

Ik denk dat het ook in de deputatie al een paar keer is gezegd, dat we de komende jaren nog geregeld zullen worden geconfronteerd met situaties die we ervaren als een crisis en nee, niet alles is een crisis, die we moeten trachten te beheersen, dat staat in de sterren geschreven. Veelal zal dan opnieuw worden gekeken naar diensten bevoegd voor crisisbeheer en structuren van de noodplanning. Nu, een systeemcrisis oplossen doen we niet door verder te perfectioneren en hier en daar wat kleine fouten uit het systeem te halen. Constante verandering als een gegeven, vanuit een soort 'relax, nothing is under control'-houding, zal lastig maar allicht de beste weg zijn. Of nog: van controleren en beheersen, naar anticiperen en leren, en van het verkleinen en wegdenken van onzekerheden naar het accepteren ervan en ermee leren omgaan. Ook dat is gebleken uit de verhalen van zonet. Want hoe sterker we zijn, hoe beter we met verandering omgaan.

Het omgekeerde geldt evenzeer, hoe beter we met verandering omgaan, hoe sterker dat we zijn. En dat veronderstelt loslaten, loslaten van wat het vertrouwd is, rouwen, slopen en samen hoopvol weer opbouwen en niemand achterlaten. Wat we willen is controle, maar wat we nodig hebben is flexibiliteit, weerbaarheid en veerkracht. Organisaties met een hiërarchische command and control-structure zijn weinig wendbaar. Moderne organisaties kenmerken zich door platte structuren, het werken met multidisciplinaire teams en gedistribueerd leiderschap. Of nog: om in wisselende omstandigheden professioneel te kunnen optreden is ruimte nodig, ruimte voor een eigen beoordeling. Uitvoering houdt in: per geval professioneel handelen. Alleen door ruimte voor de uitvoerders, en die voorbeelden van zonet toonden dat aan, alleen door ruimte voor de uitvoerders kan werkelijk maatwerk worden geleverd. Alleen met ruimte kan samenwerking tussen de verschillende uitvoerders bij de oplossing van complexe wicked problems succesvol zijn.

Dat vraagt van centrale besturen ook heel wat, heldere doelstellingen die flexibel bijgestuurd worden en een ontzorgende rol ten aanzien van die lokale besturen, zoals bij de opvang van ontheemden uit Oekraïne. Jeroen Windey heeft dat zonet zeer helder toegelicht.

Een actieve rol voor burgers, net zoals bij onder andere de overstromingen in de Vesdervallei en de COVID-19-pandemie, is daarbij echt veel meer dan goud waard. Deze positieve ervaringen zijn het beste argument voor alle overheden om die actieve bijdrage van burgers aan te moedigen, te verwelkomen, te verdienen, te omarmen en vooral ook te koesteren. Een sterk netwerk van vrijwilligers helpen uitbouwen is één van mijn to do's voor het komende werkjaar. Het was trouwens het hoofdtopic op de tweedaagse van de gouverneurs eerder deze week.

Zo'n versterkte risicocultuur en een grotere inzet van vrijwilligers veranderen bovendien de rol die de overheid zelf moet spelen: zich focussen op beleidsprioriteiten, steeds state of the art gespecialiseerde hulpverlening bieden in de meest risicovolle contexten waarvoor de meest gesofisticeerde middelen nodig zijn, de juiste randvoorwaarden creëren om de veiligheid van die vrijwillige medewerkers te waarborgen, de initiële coördinatie van vrijwillige inzet verzekeren, zorgen voor een goede verzekering en zo nodig voor een beperkt startbudget.

Als we er samen in slagen om het adagium 'expect the unexpected' te verheffen tot onze nieuwe leuze, als we samen een adaptief en lerend vermogen ontwikkelen om beter te dealen met het onverwachte en die risicocultuur sterker te verankeren, dan worden we als mens, als samenleving, als gemeenschap echt meer antifragiel. Er kan, er zal veel goeds uit groeien. Zoals uit het discours van alle sprekers bleek, zullen turbulence governance, het woord is niet gebruikt, maar eigenlijk komt het erop neer, en een integrale aanpak pas echt slagen als alle betrokkenen samen aan de slag gaan, vertrekkend vanuit eenieders sterkte. Of nog: samenwerking, het is evident, samenwerking zal cruciaal zijn om die uitdagingen van vandaag en morgen aan te gaan.

Nu, aan noodzakelijke stippen aan de horizon, beleidsbeslissingen en ambities en initiatieven om er samen werk van te maken, is er alvast geen gebrek. Ik noem er enkele: de Sustainable Development Goals, die ook ons bestuur zeer terecht als ijkpunt hanteert, de nieuwe afspraken die op de COP28 in Dubai zullen worden gemaakt, de Europese Green Deal, volgens specialisten het beste milieuplan wereldwijd, de Klimaatrechtspraak als die de toets van cassatie doorstaat, de Vlaamse Blue Deal, de Vlaamse bouwshift, vele provinciale en lokale initiatieven, waaronder en ik noem het nog eens graag, de pioniersrol van ons Kamp C op het vlak van circulair bouwen, veel gebiedsgericht beleid met het oog op systeemherstel en wie weet misschien ook de redes die ik elk jaar houd om u te inspireren. Consequent uitvoeren, voortdoen en opschalen zal de vol te houden opdracht zijn.

Nu, een visionair ben ik niet, toch durf ik u voorzichtig dit te voorspellen: hoe beter we samen slagen in alle complexe transitie, hoe wendbaarder, veerkrachtiger en antifragieler onze samenleving en de fysieke ruimte waarin we samenleven wordt, hoe beperkter de nood aan crisisbeheer. Rivieren zullen blijven overstromen, de regen zal met bakken uit de hemel blijven vallen. Dat is geen rocket science, maar als we consequent de juiste keuzes maken, zullen ze allicht veel minder schade veroorzaken. Noodplanning en crisisbeheer zullen op hun beurt doeltreffender en efficiënter zijn wanneer ze ook zelf voldoende wendbaar en veerkrachtig zijn gegeven. En ook op dat vlak scoort onze provincie sterk.

Ik hoop dat u ervan overtuigd bent. Immers, mede dankzij alle disciplines van de noodplanning, de doorgedreven samenwerkingsverbanden tussen de vijf hulpverleningszones, mijn federale dienst Noodplanning, de noodplanningscoördinatoren en hun netwerk, de verantwoordelijken communicatie en hun netwerk, de opleiding rampenmanagement van Campus Vesta, de intensieve samenwerking tussen alle overheidspartners en tussen al die overheidspartners, lokale besturen, provincie, Vlaamse overheid enzovoort, maar hier ook in Antwerpen, tussen al die overheidspartners en de vele bedrijven, de Veiligheidswetenschappen, de leerstoel Crisis Governance en de veelal goede wisselwerking met onder meer het Nationaal Crisiscentrum. Dus mede dankzij al die troeven beschikt provincie Antwerpen over een sterk ecosysteem voor multi-

en disciplinaire, transdisciplinaire aanpak van incidenten. Laat dat een zekere geruststelling en vooral ook een sterk fundament voor grotere burgerbetrokkenheid zijn.

Dames en heren, de laatste bijdrage in het boekje is van professor doctor Geert Bouckaert en Diego Galego, dat zei ik al. Zij beschrijven uitvoerig dat het openbaar bestuur, en dan kijk ik naar het openbaar bestuur zelf, dus ook onze provincie, de afgelopen twee decennia getuige is geweest van een opeenvolging van crisis op financieel, economisch, gezondheids-, milieu- en overheidsgebied. Overheden reageerden daarop met volatiele, onzekere, complexe en ambigue antwoorden, omwille van die VUCA-omgeving. Het toepassen van deze benaderingen op nieuwe soorten van systeemcrisis, die veranderen in wat zij noemen systeembreuken en systeembevingen, werkt onvoldoende.

Zij stellen het 'TODO'-raamwerk voor om beter om te gaan met hedendaags systemische crisispatronen. Kort samengevat komt het hierop neer en ga het even voor uzelf na.

De omgeving waarin we leven is 'Turbulent': ontwrichtend, woelig, onrustig.

De kwaliteit van onze kennis 'Oscillerend': onvoorspelbaar en onbekend.

De 'D' staat voor 'Domino's' die, binnen en tussen beleidsdoelen en dienstverlening, in ongekende volgorde vallen.

En de laatste 'O' staat voor 'Opposing': duurzame oplossingen zijn niet alleen dubbelzinnig, maar vaak ook onderhevig aan tegenstrijdige debatten en geschillen zoals windturbines nabij natuurgebied, fietsautostrades doorheen een kwetsbare vallei, duurzame sanering van een stort in een vermeend natuurgebied.

Ik moet het ook u niet vertellen dat, het is ook al gezegd, dat wantrouwen in de wetenschap en politieke polarisatie het alsmaar moeilijker maken om duurzame oplossingen te vinden die zowel veerkrachtig als breed geaccepteerd worden. Nu, het pleidooi van Bouckaert en Galego neem ik als aanzet tot conclusie over. Toegegeven, ze zijn misschien minder uitgekristalliseerd en abstracter, maar u hebt de concrete voorbeelden gezien, dan u van mij gewend bent.

Ten eerste, verschuif van sequentieel of achtereenvolgens denken en werken: begrijp normaal, crisis, oplossing van een crisis, terug naar normaal, crisis, oplossing van een crisis, terug naar normaal, naar simultaan denken en werken, dat is eigenlijk ook wat uit de voorbeelden is gebleken, simultaan denken en werken en combineer de gewone dienstverlening met chronisch crisisbeheer en systeemschokken.

Ten tweede, pas die strategieën van de hele overheid toe binnen de integrale samenleving en dit zowel verticaal, dus bestuurslaagoverschrijdend, als horizontaal, met de overheid, private partners, burgers en NGO's.

En ten derde, werk keihard om die SDG's maximaal samen te realiseren. Neem ze steeds consequent als toetssteen en als doel. En als u zich nu afvraagt wat u, in het licht van die versterkte risicocultuur, ook zelf kan doen, verwijs ik u ook graag naar de webstek van het Nationaal Crisiscentrum. Er zijn een aantal praktische tips:

- Kijk na of u voldoende rookmelders in huis heeft. Er ontstaan veel branden met grote effecten.
- Bent u in nood? Bel de 112 en u kan ook die app downloaden.
- Informeer u over de risico's in je eigen omgeving: woont u bijvoorbeeld in een overstromingsgevoelige regio, check dan of u verticaal kan evacueren en beschikt over voldoende levensmiddelen om enkele dagen te overleven en maak, op buurtniveau, zoveel mogelijk afspraken ten behoeve van zorgbehoevende burgers en burens. En woont u in de nabijheid van een nucleaire site, en dat doen we allemaal, haal dan jodiumtabletten bij uw apotheek en/of onthoudt waar u ze heeft opgeborgen.
- Schrijf u in op BE-Alert en overtuig al wie u dierbaar is om hetzelfde te doen. Geen betere manier om snel verwittigd te worden bij een noodsituatie. Maak eventueel, wie weet, samen met uw gezin een noodplan voor uw gezin.

Draag naar best vermogen zelf bij tot de realisatie van de SDG's want de optelsom van vele kleintjes maakt wel degelijk een wereld van verschil. Al zullen structurele, moedige overheidsmaatregelen en keuzes en de consequente uitvoering ervan steeds doorslag moeten geven, zoals, ik herhaal, de internalisering van alle externaliteiten, de correcte toepassing van 'de vervuiler betaalt', hogere energie-efficiëntie, meer ruimte voor water, een consequente

bouwshift, biodiversiteitsherstel. En laat het steeds ook zo aantrekkelijk, gezellig en begerenswaardig mogelijk zijn. En laat het waarom immer uitgesproken, bevattelijk en voor ieder helder zijn, zodat de finaliteit duidelijk wordt.

Een grotere biodiversiteit, meer groen, ik heb Jan de Haes al geciteerd, houd u en wie u dierbaar is, veel langer fit en gezond. Tel uit uw winst als u nog meer leert genieten van groenten, fruit, meer plantaardige eiwitten. De omgeving wordt er mooier en aantrekkelijker door. Een omgeving die weer de functies bepaalt met veel meer ruimte voor water en nieuwe ruimtelijke evenwichten zullen ons bovendien behoeden voor nodeloos veel schade en menselijk leed, zonder duurzame waardencreatie door onze economie onmogelijk te maken. Concrete voorbeelden hier en elders bewijzen het steeds weer. Samen meer, samen weer antifragiel worden, betekent ook collectief kiezen voor wederzijdse steun en hulp voor elkaar in tijden dat het moeilijk gaat. Voorbeelden zijn genoemd: opvang van ontheemden uit Oekraïne, de COVID-pandemie, de hulp die is verleend in de Vesdervallei. Dat geldt des te meer als we, ondanks alles, samen vol verbeelding blijven hopen en werken aan het welslagen van die complexe transitie ter overwinning van vele crisissen die de sprekers en ik, in navolging van veel transitiedenkers, tig keer noemden.

Net daarom sluit ik het boekje en deze toespraak af met enkele beelden over hoe onze leefomgeving, en dat is nog meer dan een aantal prachtige tuinstraatjes, er in 2040 zou kunnen uitzien. Als steeds: what remains is future. En die toekomst begint telkens weer opnieuw vandaag. Aan ieder om mee de verandering te zijn, waarvan je droomt, waarop je hoopt, om het met de woorden van Ghandi te zeggen. En wie een leestip voor de kerstvakantie wil, durf ik het, ondanks alles, uiteindelijk hoopvolle Ministerie voor de toekomst van Kim Stanley Robinson aan te bevelen, met veel zeer interessante tips om die transitie, die wellicht 2030, misschien langer, zal duren, verder vorm te geven.

Voor nu dank ik u meest hartelijk voor uw aanwezigheid en aandacht en nodig ik u graag uit om samen, bij de start van de nieuwe BOB-campagne, net vandaag, een alcoholvrij glas te heffen. Want drinken en rijden gaan nooit samen. En toch kan het gezellig zijn. Take care, ik dank u zeer. En nu tot ik echt stop en dat we naar de receptie gaan, wil ik nog eens de sprekers en de coauteurs nog eens meest hartelijk danken en hen ook iets overhandigen. Maar bedankt in elk geval.

De vergadering wordt gesloten om 16.25 uur.